

ТРИЗУБНИК - REVUE HEBDOMADAIRE - **TRIDEN** ^o
UKRAÏNIENNE

Число 31-32(18-7-8) рік вид. V. 11 серпня 1929 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Аполінарій Серапіонович
МАРШИНСЬКИЙ,

колишній Керуючий Міністерством Фінансів Української Народньої Республіки, лектор Українського Високого Педагогічного Інституту ім. Михайла Драгоманова в Празі,

спочив на віки по довгих терпіннях
30-го липня 1929 року.

Похорон відбувся 1-го серпня с. р. в Православній Каплиці на Ольшанському кладовищі в Празі чеській.

Париж, неділя 11 серпня 1929 року.

Навкруги нас справжнє коло смерти. Допіру ми проводили в далеку путь Є. Х. Чикаленка. Не встигла ще звістка про цю тяжку втрату всього народу українського луною озватися звідусіль, де живуть наші земляки, аж ось нові і нові втрати.

Поховали ми оце в Парижі доктора О. Білоуса, не тільки типового українця усім обличчям і усією постаттю своєю, але й широкого громадського робітника, що ставши раз на працю на рідній ниві, зостався їй вірним через усе вигнання, через злидні життя до кінця.

Прийшла сумна звістка про смерть молодого П. Каленського, нашого співробітника, що йому нитку життя безжальна доля обірвала саме на порозі тієї діяльності на користь України, що до неї він так гильно готувався.

Тяжко обізвалася в серці тих, хто його знав, а особливо в нашій тісній редакційній родині сумна й несподівана новина про трагічну загибель Миколи Гончарова, давнього товариша по гоггій праці в «Тризубі», широкого патріота, молодого, талановитого старшини, що перед ним стелилися ширші обрії, обрії привабливі праці і подвигу у майбутніх боях за визволення.

І ось нова тяжка втрата. 30-го липня в Празі чеській спочив на віки Аполінарій Серапіонович Маршинський. Спочив він по довгих стражданнях, спочив на чужині в лікарні так, як померло вже стільки близьких людей. Одійшов він од нас лектором Українського Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова в Празі.

Доки здоров'я дозволяло, віддавав він усі сили свої нашій молоді, підготуванню нової зміни, що в їй така потреба. Помер він щирим робітником на ниві українській, яким був усе життя.

Зайнявши сею скромну, але виразну постать ще за молодих студентських часів, в період найтемнішої реакції, не сходяв він уже з тієї постаті увесь вік свій. Чи займав він урядову посаду в колишній російській адміністрації, чи прийшлося йому, на старість прийняти ближчу участь у визвольній боротьбі, чи поклала доля на його плечі, вже не молоді, важкий тягар керувати фінансами молодої республіки в найтяжчий період її існування, в період боротьби на смерть і життя, трагічного одходу і евакуації, — завжди зоставався він тим самим.

Добре пам'ятають його наші студенти, що далеко од рідного краю в Дорпаті згуртувалися в Громаду, яка дала рідному краєві стільки

відданих і цінних працівників. Зберіглася про нього згадка в Галичині серед старішого покоління, бо він був один із тих, хто перший намагався нав'язати живі зв'язки поневоленої Великої України з тодішнім П'ємонттом нашим.

Його товариші по державній праці за найтяжчих умов згадуватимуть завжди з подякою й пошаною його витривалу діяльність, яка була вся скерована на те, щоб дати змогу перебути лиху годину.

Всі, хто знав покійного, що по ньому залишилися такі яскраві, та на жаль такі уривчасті, сторінки споминів з нашого недавнього минулого, всі, хто знав його за життя, збережуть у серці своєму пам'ять про цю прекрасну, кришталево-чисту людину, наскрізь перейняту вио соким ідеалізмом; збережуть пам'ять про щирого товариша, невтомного робітника і вірного до кінця сина рідної землі.

Оці нові смерті старих, що вже ніби кінчали оте неспокійне пливання по бурхливому морю житейськвму, і молодих, що повні надій і сили сміливо виходили на зустріч грозам і бурям в далеку й, здавалося, довгу подорож життя, оці смерті ставлять перед старшим поколінням питання про зміну, про тих, кому передати варту.

Не видержують старі виснажені організми, і відходять один по одному ті, хто, ставши змолоду на служення отчизні, не залишив його і помер у пустині вигнання, не побачивши землі обітованої — визволеної України.

Нашим молодим товаришам, перед якими одкривається непевне море життя, яких ще жде труд і подвиг й повинні нагадати ці смерті про обов'язок дбати про те, щоб зберегти себе для рідного краю, зберегти себе для прийдешньої боротьби, боротьби останньої за визволення й державність.

Нехай же наше громадянство, віддаючи глибоку пошану тим, хто відійшов од нас, подбає про те, щоб зберегти на далі кожне молоде життя, кожну молоду силу, уже підірвану усім попереднім. Перед нами всіма знову й знов стає грізне питання про фізичне збереження тих інтелектуальних сил, які вийшли з рідного краю і виростили на еміграції в єдиній надії — до нього повернутися.

Заповіт Є. Х. Чикаленка.

Вшанували ми не злим словом тихим пам'ять великого громадянина нашого Євгена Чикаленка, вшануймо-ж її ділом, виконуючи один із заповітів його.

Він казав не раз приятелям своїм:

— Всякий свідомий українець повинен написати свої спогади. Це святий національний обов'язок наш, бо нині ми переживаємо історичну епоху великої ваги: епоху перетворення етнографічної маси в націю, епоху творення власної держави.

Для майбутнього історика буде цінна навіть усяка дрібниця, що збережеться від забуття; так і для археолога іноді черепок розбитого посуду, уломок або обривок орнаменту має неоціниму вартість.

До багатьох людей звертався покійний Є. Х. з цим закликом, але далеко не всі прийняли його до серця і виконали або виконують.

Одні відмовляються тим, що, мовляв, не грали вони видатної ролі в нашій визвольній боротьбі і в тому періоді, що був перед р. 1917.

Може й так; а може, по скромності своїй ці люди не дооцінюють своєї ролі, вважаючи за дрібницю поширення книжки в народі, влаштування театральної вистави, пробудження національної свідомості бодай у двох-трьох людей.

Та нехай і так; нехай сама людина і мало зробила для рідної справи через невміння або через якісь незалежні від неї обставини; але ж напевне всяка свідома людина бачила ті чи інші події з нашого життя, добрі чи погані, стояла ближче до активних людей, добрих чи злих; а коли так, — то вже має що згадати, а згадавши записати, як уміє.

Не всі мають письменницький хист; але-ж усякий може написати листа чи подання якесь чи умову; нехай той запис його буде простий, без усяких літературних претензій, у літописній або навіть протокольній формі, аби щирий був і правдивий, — майбутній історик усе це використає й не осудить автора за форму, бо йому цінний буде зміст. Нехай про якусь подію чи людину напише двоє, троє авторів; це тільки корисніше буде, бо освітлення буде всебічніше: один автор доповнить другого або щось спростує; всяка бо людина своїми очима дивиться, по своєму міркує. Безмірно гірше буде, коли в історії нашої визвольної боротьби лишаться прогалини, ніким не записані, ніде не згадані: заповнити їх у майбутньому не сила буде.

Я звертався з цим закликом, з цим заповітом Є. Чикаленка до багатьох людей і де-кого таки намовив на це, але далеко не всіх.

Одні відмовляються браком часу. Це буває у багатьох людей наших, примушених нині тяжкою працею заробляти хліб собі та родині. Але на таку важливу національну справу варто навіть урвати годину від спочинку, попрацювати в неділю, у свято.

Знав я й таких, — ніде правди діти, — що багато часу переводили на гру в карти, в шахи або на інші розваги, а на писання спогадів часу не знаходили. Це вже гріх великий перед рідною справою.

Де-хто боявся, щоби спогадами своїми, як би вони були надруковані, не нашкодити своїм родичам або приятелям, що лишилися на рідній землі. Цих побоювань можна уникнути, коли не називати людей по іменах, коли не вказувати точно місцевості, а писати: «на Київщині» чи «на Полтавщині», — хоч воно й шкода; можна й себе не підписувати або підписатись тільки ініціалами чи інакше як.

Коли в кого є які документи, фотографії, старі газети, листи, то, давши до них відповідні пояснення, треба передати їх у певне місце, в один із музеїв наших, щоб не загинули у приватних руках.

Зустрічав я й таких людей, переважно з молодих, що вважали писання спогадів за якусь прерогативу старих людей. Я з цим не можу погодитись, бо одно — що не всі, на жаль, доживають до глибокої старости: вмірають і молоді, а з ними можуть перейти в забуття іноді дуже цінні спогади; друге, — кажу це з власного досвіду, — з літами багато де-чого зтирається в пам'яті, линяє. Коли я іноді переречитую початки моїх спогадів, писані літ 5 тому, то почуваю, що сьогодні вже не міг-би написати так докладно, так яскраво, як писалося тоді.

Не треба відкладати на старість те, що можна зробити замолоду, бо ніхто не знає, скільки віку судилося йому.

Покійний Є. Чикаленко любив мудру приказку народню: «Що можеш зробити завтра, — зроби сьогодні; а що можеш з'їсти сьогодні — з'їси завтра.»

Коли я був лектором української мови в Подебрядській Академії, то загадав усім моїм слухачам за обов'язкову працю описати найяскравішу подію, яку хто пам'ятає з часів визвольної боротьби нашої. Переважна більшість моїх слухачів були старшини нашої армії; частина була з урядовців УНР; були і з повстанців. Отже всякому було про що згадати.

Назбирав я тих спогадів по-над 200. Звичайно не всі вони були однакової цінності, однакової літературної вартості. Я вибрав із них коло 20 найкращих, найяскравіших, і склався таким чином збірник із двох частин. Нині він уже почав друкуватися і може до Різдва вийде. Але й ті спогади, що не ввійшли у збірник, мають проте чималу цінність історичну, коли не літературну, і все це, щоб не загубилося, я віддав у Музей визвольної боротьби у Празі.

Покійний Є. Чикаленко дуже хвалив той збірник і радий був, що мені прийшла така щаслива думка.

А я про те кажу, що цього збірника мало, дуже мало, бо кожний з тих 200 чоловіка взяв тільки один епізод, може такий, що його найлегше було описати: а таких епізодів у кожного з авторів напевне було багато і варто було-б їх записати не для зачоту семестра, а для майбутнього історика нашої визвольної боротьби. З тих 200 людей, що писали сьогодні вже більше десяти зійшли з цього світу; а були то люде молоді, від 25 до 35 років; і вже вони своїх спогадів не доповнять...

Чи не маю-ж я рації казати, що ніхто не повинен одкладати виконання цього святого обов'язку національного на старість? Нехай кожний пише тепер; а доживе до старости—дай Боже як найглибшої,—тоді доповнить те, що писав нині.

Нагадаю тут мудре слово з «Хожденія» ігумена Даниїла, що жив і мандрував, здається, у XII віці:

«Не могу вдержати при собі того, що бачив: нехай стануть причетними до цього й ті, що не бачили.»

Нехай-же всім свідомим українцям будуть у пам'яті слова і цього давнього предка нашого і заповіт Є. Чикаленка, що упокоївся на віки тільки місяць тому.

І прийняти це треба не тільки до відома, але й до виконання.

Модест Левицький.

« П а н » *)

Я дуже часто бував у «пана» вдома. Не кажучи вже про згадані понеділкові жур-фікси, на які ходив в часі большевицької облоги буквально з ризиком для життя й одного разу тільки дивом викрутився з рук большевицького патруля, — я бував у «пана» на засіданнях ради «Т. У. П.», а часом — то забігав і в неприємні дні. Бував я у всякій годині дня й ночі, часом приходючи аж по півночі, по театральній виставі, чи з нічної праці в друкарні, іноді — так зараня, що «пан» ще спав. Не рідко доводилось у нього й підночувати.

Ото ж «панове» життя — і на людях, і приватне — було мені добре відоме. Отже за ці два десятки років приятельства не пригадаю собі, чи бачив я колись «пана» по-за станом звичайної рівноваги. Він бував веселіший (коли йому менше боліла шлункова виразка), або сумніший, але ж — ніколи в роспуці, в ажіотажі, в дуже виразному роздратованні. І навіть, хоча він часто сам про себе говорив, що тим чи іншим «дуже обурювався», — проявив того обурення, як це було у інших, я ніколи не спостерігав. Однак, єдиного разу довелося мені бачити «пана» в глибокому смутку.

Трапилось це перед Різдом 1909-го чи, може, 1910-го року. Він рано прийшов до редакції, коли ще не було жадного з співробітників, крім мене. Після звичайних слів, що говорились при щоденній зустрічі, сів біля мого секретарського столу і сумно схилив голову на руки.

— Що вам, пане? — спитав я.

— Ох, друже (ці слова приятні «пан» уживав дуже рідко), — так важко на серці, що й не знаю «де б я і скрився, де б і сховався»!

Виявилось, що «пан» вельми страждав, бо напередодні С. О. Єфремов, якого «пан» глибоко любив (хоча й бачив всі негативні риси вдачі цього видатного нашого чоловіка) збив бучу з-за якоїсь принципової статті, котра безперечно була б фатальною для «Ради», а тому й була «паном» рішуче відхилена. Тоді Єфремов так розпалився, що заявив

---

*) Диви «Гризуб» ч. 29 - 30.

відмову від співробітництва в газеті. «Пан», що вражав за одну з головних причин малого успіху «Ради» — брак у нас більшого числа видатних літературних талантів, тяжко переживав тепер втрату найталановитішого співробітника й прикрість особистого з ним непорозуміння. Ця сварка була «панові» така нестерпуча, що я аж побоявся, щоб «пан» не почав ридати. Та саме тогось увійшов до секретарської, — і «пан» враз набрав свого звичайного вигляду.

Одного, знов, разу, коли ми великим товариством перебували під Чернечою Горою на «Чайці», покійний Олександр Меркуроєвич Пількевич, людина надзвичайно веселої й пустої вивірної вдачі, до краю «роздурівся». Він витворяв за вечерею такі вибрякати, що їх не зробила б і мала дитина. Між иншим, перейшовши міру, він сказав щось і зовсім недоречно. І тоді «пан», дійсно, спалахнув.

— Ну ж, таки ви поведете себе просто як дурень! — сказав він згарячу.

— Нема й дива, бо ж я — ваш учень! — враз відрубав на те генерал Пількевич.

Всі зайшлись сміхом, а за нами — й «пан», і по запальності вже не було й сліду.

— Крім цього випадку за весь час я не бачив, як «пан» гнівається, хоча бував свідком сцен, при котрих инша людина могла б перейти форми лише самого словесного обурення. Взагалі, як вже зазначено вище, я не бачив з його боку якихсь бурхливих проявів обурення чи роздратованія навіть з приводу дикої, незаслуженої несправедливості, чи якогось там українського скандалу. Всі прикrostі й нещастя він приймав спокійно й розважливо до такого ступню, що було незрозуміло, як може цей міцний чоловік в такій надприродній мірі панувати над своїми нервами й так швидко забувати на зажите лихе.

Пригадаю тут лише такий випадок.

На початку р. 1922-го становище «панове» було особливо важке. Гроші доходили, перспектив не було жадних, слаба його дружина Юлія Миколаєвна, котра перед тим вирвалась з большевицького раю, перепробувавши на собі всі «тогочасні» радості й, натурально, від того занедужавши, — мусіла тепер працювати на фабриці, а дома вони удвох робили якісь дитячі дешевенькі ляльки, що загалом давало їм такий заробіток, котрого вистачало лише на купівлю самого хліба. Було це в невеликому містечку в Австрії, де «пан» з дружиною лишились цілком самітні, без жадних земляків. Тим часом хвороба «панова» вивинулась до найвищої міри і він вже цілком серйозно сподівався своєї близької смерті. Але ж холод, що від нього пухли в хаті руки й ноги, силував «пана» ходити в громадський ліс збирати на паливо сухостій та хмиз. Загалом, ситуація була невимовно тяжка й майже безнадійна. Про це «пан» писав мені докладно. Само собою, що мій лист у відповідь був повен суму та спочуття, тим більше, що й я тільки перед тим повернув з шпиталю у Варшаві, де пролежав поверх місяця й остаточно зруйнував свої фінанси. Однак незабаром на мої жалі прийшла від «пана» несподівана відповідь. В своєму листі (з 15-III) він цілком щиро — між иншим, — писав:... «Не розумію, чим так засмутив Вас мій остан-

ній лист? Що я хожу «хворий» по хмиз? Поперше всього — я вже знов не хворий, а подруге — в гірському сосновому лісі дуже гарне повітря». Й дачі він докладно розповідає, які добрі наслідки бувають від дихання тим повітрям. Потім продовжує: ... «Що мерзли ми зимою? Так це все було в минулому, а тепер тут тепло, гарно й весело на душі.»...

Одже сум, смуток, розпуска, одчай, зневіра не прилипали на довший час до урівноваженої й роззважливої «панової» душі.

Зате я часто бачив «пана» в сміху. Він умів сміятись так широко, що аж мало сьози йому не виступали на очах. І тоді, на еміграції, коли його становище було двічі-тричі сумне: бо ж не тільки йому було важко опинитись в стані, котрий не то що не дозволяв йому самому «давати», але ж примушував шукати, де «взяти»; подруге — був він хворий.

Однак і тут я бачив часто, як широко й безтурботно він сміється. Найчастіше це траплялось при зустрічі з М. К. Садовським, з котрим «пан» жив по братерськи й котрий також враз відживав у «пановім» тозаристві.

Бувало це часто й тоді, коли хтось інший розповість «панові» чи то веселу пригоду, чи скаже доречний дотеп, або згадає свіжий добрий анекдот.

Бо ж, як вже вище я зазначив, «пан» і сам завжди мав на-поготові дотеп, афоризм, анекдот, приказку. І ці щасливі й дотепні «панові» mots, котрі я часом навожу по інших місяцях цієї книжки, завжди були змістовні, розумні й правдиво дотепні, а головне — сказані до-речі. Однак, будучи здебільшого дотепами селянської творчости, вони часами бували й не цілком цензурними, як це й доводиться чувати від наших статечних селян, коли вони бувають в доброму гуморі, або від вдумливих людей, котрі не говорять фрази, поки вона не має епикриш-татованого змісту й не буде зручною ілюстрацією до цієї думки, хоча б і мала не цілком «са тунну» форму.

Як правдивий «чорозік од землі», «пан» завжди був людиною надзвичайно обачною й обережною. Гадаю, що за його життя по справжньому його одурила тільки одна річ — революція 1917-го року, бо застукала невідготовленим до подій, що розкручувались занадто швидким темпом і в занадто несподіваних напрямках.

— От ви говорите, що я — найхитріший, — якось сказав він мені, — а зробив, як найбільший дурень: не зумів роздати того, що мав! Так, це була єдина його велика помилка!

Але ж в інших життєвих випадках такого не траплялось. «Пан» ніколи не починав справи, поки не промислив її рішуче зі всіх боків; він ніколи не йшов на-осліп і на ризико. Одже, коли й ви звертались до нього за дружньою порадою, то рідко мали категоричне слово.

Так само був обережний Євген Харлампович і в оцінці людей. Вже інші свого часу, пишучи про нього, відмітили цю його рису, що він не був надто охочий роздавати неперезірені вироки відносно своїх знайомих чи й приятелів. Як правдивий сільський господар, успіх праці якого у великій мірі залежить од дозоколишніх, стихійних і ео ipso непередбачених обставин, «пан» призвичаївся «рахувати курчат в-осени». А тому, що робив, — то «відтинав, сім раз примірявши попе-

реду.» Справді, треба було, «з'їсти з ним пуд соли», щоби він остаточно поиняв віри людині й усталив на неї свій погляд. А тому далеко не кожний, навіть з тих, що могли звати себе «пановими приятелями», міг думати на його відпорушення чи його відпогідальну рекомендацію особам иншим. Якось звертаючись до мене, щоб я допоміг одному землякові, «пан» писав:— «Коли Ваша ласка, (то за N. N.) поклопочіться за чорт-зна-кого ніколи нікого не просив») (з листа від 23-I.-1923.). Звісно, «не просив за чорт-зна-кого», бо його обачність не дозволяла йому робити чини легковажні, щоб не помилялись прикро. Ця його риса і, таж мовити, далекозорість, утворювали про «пана» легенду, що він — «такий чорний песиміст, ніби йому за те з державної скарбниці утримання платять.» Але до цього я ще верну потім.

Багатьох «пан» любив щиро й чинно, але ж у кожному дуже добре бачив його хиби вдачі й брав те на увагу. Ото ж частіше оцінку тій або иншій людині давав негативну, як позитивну, що й позначилося в його спогадах. Це, однак, не перешкоджало «панові» утримувати добрі відносини і з тими, котрих він навіть гостро осуджував.

Як же це зв'язати до купи, роги «пан» був людиною об'єктивною і справедливою? — А виключно, виходючи з тієї згаданої позиції українського фанатизму та цільного господарського світогляду. Поперше, що «пан» ліпше за инших пам'ятав, що кожна людина конечно має свої хиби, й не раз відзначав ту думку церковно-слов'янським фразом — «слаб есть чоловік». Подруге, в кожній людині, котра бодай щось чи колись зробила корисне українській справі, «пан» вбачав уже більшу чи меншу цінність. І — потрете відомо, що в господарстві кожна річ, навіть — на перший погляд — заваляща, може колись і на щось придатись, — одже не слід рішуче нікого й нічого, що так чи инакше належить до українського господарства, передчасно викидати на смітник.

Характеристичним був такий випадок.

За часів по першій реолюції, коли свідомі українці по своєму моральному цензу уявляли собою якусь секту дєрвішів, трапилось, що один ще молодий тоді, але знаний наш поет, якого я вже згадував у цій праці, зробив цілком недопустимий вчинок, котрий навіть треба було кваліфікувати, як кримінал. Ми всі — «Радянці» були без краю обурені, а «пан», посміхаючись, сказав:

— А мене це тішить. З цього випливає, що ми вже стаємо справжнім народом, коли по-між нас є й правдиві жулики (шахраї)!...

Вертаю тепер до «панового» песимізму.

То — правда, що «пан» умів «накрити мокрим рядном» надто натхнених оптимістів, особливо з моєї братії — тоб то «молодшої Генералії.» Здебільшого всупереч нашим многонадійним сподіванкам, він пророкував усякі невдачі, бо ж ліпше за нас знав людей і умовини, в котрих нам доводилось жити. Так само і його політичні гороскопи в добі реолюції, а — особливо — по ній, були зовсім не рожеві, але, на жаль, дуже часто справджувались. Він одразу не вірив, як більшість, що «війна скінчиться за три місяці», дарма що це говорили такі спеціалісти від війни, як московські та німецькі генералісимуси. Не йняв він віри й тому, що «революція буде безкровною», як запевняли це лейб-

махери московської революції, а за ними — й наші «спеціалісти» від революцій. «Пан» запевняв, що «наша державність» не усталиться враз і за одну мить, як хотіли вірити ми, бачучи біг подій, що перевищував усі наші фантазії. Він передрікав, що, коли «Богданова самостійна Україна протрималася лише шість років, то Петлюрина буде ще коротка, бо за тих часів життя їхого волами, а за наших летить на аеропланах». Одна умога його просто пригнобила, бо він бачив у ній лише повторення Вигоєщини та Андрусієвського договору.

Але ж, відповідно до своєї здорової селянської вдачі, він не був і не міг бути песимістом.

«... Очевидно свого листа Ви писали, будучи в доброму настрої, бо й на мене він навів бадьорість», — пише він мені 1-III 1924 р., коли, власне, у нас ні в кого не було рожевих сподіванок, — а далі додає: Правда, я ніколи не трачу надій на краще.»

В іншому листі пише знов (уже в 1925 р. — 27, I): — «... Почуваю себе добре, здоровий і діти мої всі досі здорові, а до того ще Україна є, хоч і така, що вимагає «українізації.» Але ж і ми з Вами і в «Раді», і книжечками працювали над тим же, і не сміли мріяти про українську мову в школах, та особливо — в урядах.»

Ще в іншому листі знов сам вертає до цього питання (16-XII-1920). — «Я вражаю, що всі, і Ви в тім числі, завжди залічували мене до безнадійних песимістів. Я, дійсно, песимістично дивився і навіть обурювався фантастичними надіями, а через те й поведінкою наших політичних проєодирів. Але — я ніколи не дивився безнадійно на будуче нашого народу, і в найглухіші часи казав: «А ти, Марку, грай!» І тепер я так само дивлюсь, навіть ще й з більшою вірою, бо знаю, що Греція, Сербія, Болгарія, Румунія і Польща пролили більше своєї крові, більше перетерпіли, як ми, поки визволились. Ми тільки починаємо воскресати, ми ще переживаємо перший період того, що пережили інші воскреслі народи; що нам ще багато треба працювати і працювати. На жаль, сам я працюю дуже мало. Зранку пишу...» («Пан» писав цитованого листа, будучи дуже хворим, отож і не диво, що говорить про себе — «на жаль, сам я працюю дуже мало.»)

Також і в іншому листі, вертаючи до теми, що того часу була всім нам найболючішою, говорить: «...Болить моє серце за тими, що тепер бідують інтерновані у Польщі, в холоді та голоді, хоч я цього й сподівався і пророкував (Симонові Василеневичеві) у Варшаві. Але все народжується з болями та кров'ю. Колись і Україна народиться, бо кров і муки не повинні пройти марно» (11-XII. 1920.)

Одже з наведеного можна бачити, що «пан» сам цілком збиває ту легенду про «казенний» Чикаленковий песимізм. Лише, повторюю, як статечний господар, він не поспішав з своїми висновками, а з того консеквентно випливало й інше: «пан» ніколи не брався за спраєув, якій не був остаточно певним. Навіть і в часі поєного зубоження на еміграції він не хоче прийняти праці, відносно якої його приятелі вважають, що саме Чикаленко міг би її проєадити найкраще... «Недарно відповідав В. М. Леонтовичу на його пропозицію читати в Празі для хліборобів лекції по городництву та садівництву. Я — сільський господар і потрє-

ху знаю всі галузі с-го господарства, але маючи совість, не берусь читати про те, чого спеціально не штудював і не знаю досконально...» А далі, в тім же листі лише нижченаведене речення, з якого нетяжко зрозуміти той матеріяльний стан, в котрому «пан» саме тоді пробував: «...Як буде помешкання, то якось можна буде жити, бо жи-їт — не шклянка; не видно, чи їв чоловік, чи ні; аби було, де жити...» (30-III-1923.)

Та ж сама «совість» не дозволяла Чикаленкові взятися за виклади в Подебрадській Господарській Академії курсу вівчарства, дарма, що у нього самого бувало більш як по 1000 овець одночасно, й знав він справу практично, без сумніву, незрівняно «доскональніше», як багато наших професорів-теоретиків.

Мабуть через те не бачили ми «пана» — найвизначнішої політичної постаті своєї доби — в жадній провідній політичній ролі. «Совість» не дозволяла йому керувати кораблем нашої молоді державности, бо ж не був він певен в «доскональному» своєму умінні стерначка. Пригадую, що під час одного з «нападів» на «пана», щоб він прийняв портфель прем'єра, «пан» відповів приблизно так:

— Одна річ керувати маєтком, а друга — державою. Я того останнього ніколи не робив, до того не підготовлявся, а тому й не можу взятись.

Правда, двічі він таки був «майже умовлений», бо політичне становище України вимагало офіри, однак все-таки влади в свої руки ні разу не взяв. Тепер видно, що вийшло те нам на шкоду, бо, можливо, що коли б це сталось принаймні одного разу, то ми не мали б ні «гетманату», ні повстання проти нього, що — на мою думку — було сумною необхідністю, котра приспіщила дезорганізацію та анархію й занадто обезсилила організовані державні елементи.

Чи не виглядає зі сказаного, ніби «пан» був занадто сухий чоловік, котрий оточив себе густим полотом всяких «переконань» та «пересвідчень», що завважали йому жити повнішим життям, котре конче потрібує й виявів пристрасти, гарячковости та афекту, що часом приводить до неминучих похибок? Цілком помилиться той, у кого подібне питання виникне. Чикаленко був, дійсно, живий і повний невичерпаного, різногранчастого життя чоловік, якому не було чужевсе людське. І аж до старих своїх літ він зберіг свою молоді душу. Але ж волю своєму темпераментові він давав лише в своїх особистих справах, котрі не могли якось негативно відбитись на справі громадській, на тій ідеї, що була основною провідною ідеєю його життя.

Його закоханість в натуральних розвагах була просто дивовижна: на «Чайці» можна було його вночі розбудити запросинами грати в скраклі, в котрі грав він майстерно, залюбки віддаючи тому нашому питомому спортові все своє дозвілля. Ще в Подебрадах, маючи 65 років, він бігав назипередки з студентами — й був попереду всіх. І нічого йому не шкодило, бо це правдивий «вразковий» український організм. Досить сказати, що й в мент, коли писано ці рядки, його ручні м'язи мали таку залізну силу, що можуть дорівнятись до м'язів тільки практикуючого атлета. Не диво ж, що, відвідавши якось мене в селі, де я проживав,

і побачивши на прогулянці косаря-чеха, «пан» не витримав і попросив у нього дозволу «положити ручку».

Однак все те, що стосувалося до його фізичного життя, як і взагалі у ідейних працівників, було для нього в значній мірі річчю байдужою. І, коли, бувало, його питали в Подебрадах, де він живію убого й надто терлко, «як йому живеться?», — «пан» відповідав незмінно тією ж напів-жартовливою фразою:

— Жив, здоров і в Подебрадах рай знайшов!...

Чи все в тій фразі була правда? — Навряд!

Однак рідко можна було почути від «пана» якісь нарікання, хоча особисто мені доводилось досить часто чути:

— Хочу одного: як би вже вмерти!

— Та що це ви, пане, говорите такі, вибачайте, дурниці?!

— Е, ні! Це — не дурниці! Я вже все зробив, що зробити міг. Чого ж мені далі жити?

Цей мотив раз-у-разу бренть і в його листах, тільки змінювалась часом аргументація. Наприклад, одного разу (17-V-1921) він пише: «... Шкодує, що не вмер тепер, поки ще всі мої діти живі.» В іншому листі — знову: «Я до цього (операції, що мали йому робити в шлунку по 15-х роках тяжкої недуги, В. К.) ставлюсь спокійно: я вже все зробив, що міг, і вже не потрібний ні дітям, ні громадянству, ні собі. Ще хотілось би спомини видати (1861-1906), а щоденник з 1906 р. вже видадуть люде.» (26-V-1922). Потім знову «... Хоч ні помешкання, ні взагалі нічого певного з Подебрад не маю, а все таки рішили на тому тижні виїхати (з Австрії до Подебрад)... Принаймні там, серед земляків хоч похорон урочистий матиму, як умру...» (21-IV-1925 р.).

І про це бажання смерті було писано та говорено щиро. Настільки щиро, що при такій розмові мені раз-у-раз пригадувались наші старовинні випадки, коли селянин якогось разу говорив: — «Так послайте, діти, по попа, оце вже буду вмірати.» Одночасно ж пригадувалась незмінно ідея Мечнікова, що людина мусить жити, доки їй не захочеться відпочити від життя, як хочеться відпочинутися після праці, бо, мовляв, смерть, після життя — лише сон по робочому дні.

Коли ж, часами, перебуваючи в скрутні та не маючи перспектив на завтрашній день (на еміграції), я починаю, бувало, говорити смутні речі, — «пан» кілька разів спокійно, немов про надто дрібну й звичайнісеньку річ, відказував:

— А я того не боюся, бо коли доїм останне, маю вирішений вихід.

— А саме?

— Наберу камінців у кешені — та й у річку. От і кінець.

І знов таки, це зовсім не виглядає о подібним на жарт, хоча й говорилося на спосіб жарту, як і про той «урочистий похорон», що мають впорядити земляки. Зрештою гадаю, що були то, дійсно, лише жарти...

А тим часом, все таки мені здається, що в один період я бачив «пана» в упадку його духових і фізичних сил. Було це року 1920, коли я заїхав до Карлсбаду. «Пан» тоді дуже тяжко зносив своєю хворобу. Я перед тим не бачив його довший час і був здивований, углядівши його таким «старим» та німичним. Справді, був він цілком висхлий, навіть

трохи згорблений, очі не блищали властивим їм вогником, а голос видавався цілком старечим, іноді впадаючи в фальцет. «Пан», всупереч своєму звичаю, говорив багато й трохи в підвищеному тоні, чого теж з ним не траплялось. Крім того, розповідаючи, часто повторював те саме і... сам звертав на те увагу. Потім навіть писав мені про це ж, глузуючи з себе: «... Бачите, я вже в віковій Пеньонжки («з «Мартина Борулі» В. К.), як почну оповідати, то й кінця нема і по десять разів те саме» (Лист з 4-V-1920).

Було мені страшенно сумно, тим більше, що саме перед тим я отримав (правда, на той раз хибну!) звістку про смерть другого любимого мого приятеля М. С. Синицького. І я покинув Карлсбад з важким передчуттям, що вже більше не побачу мого «пана.» Те передчуття ставало все більш настійливим, бо почали від нього йти зовсім сумні листи з Рабенштайну, де він переживав уже згадану добу поєного жебрацтва та виснаження. А коли одного разу я отримав трієжного листа від д-ра В. О. Піснячевського (відомого журналіста та видавця популярної Віденської «Волі») про те, що «пан», для якоїсь убогої жінки піддажив тяжку деревину й йому полила з рота кров, яку ледве д-р спинив, — я й зовсім поховав «пана» в думці.

Та ж українські організації (де-які навіть почасти до нього ворожі, бо стояли на іншій політичній позиції) — не дали «панові» вмерти. Йому було послано, хоча й невеликі гроші, але все ж таки на них можна було зробити хворому в доброму Віденському шпиталі операцію. Між іншим, оперовано його без хлороформу і тільки наприкінці «пан» не витримав та почав, як сам потім оповідав, так лятись, що його, зрештою, таки заморили. По першій прийшла ще й друга операція, що була важчою за першу, як видно з цього «панового» повідомлення. «...Вчора вернувся з шпиталю, — пише він мені 23-I-1923 р. — де пробув рігна два місяці. Ця операція була тяжка за першу, а тому й пролежав удвоє довше. Розрізали мені тепер живіт від пупа аж до саменикуди, що дало привід Юлії Миколаєвні рівняти мене з великодним поросям з розрізаним і зашитим черевом... Ну, та вже минулося. Нема чого про це багато й оповідати. Хотів був я ще оперуватись... кажуть: забагато за раз, а позріли мені тільки бородавки по тілу, які завважали, і на обличчю зоскілька, але все таки дві лишив, щоб Ю. М. могла пізнати по ночі — чи то її чоловік, чи ні.»

Ото ж, все проминуло щасливо: «пан» не лише одужав настільки що міг, нарешті, по великім антракті, повернути до свого улюбленого сала (... «дуже потовшав (я) після операції, бо їм сало печене, сало копчене і сало так» писав мені—I-III, р. 1924-го), але ж разом з тим цілком помітно помолодшав. Помолодшав, так, що його фізичні й духові властивості в 65 років знов дорівнювались, а може в де чому й перевищували його 50-літній стан здоров'я. Гомоніли, ніби то лікарі, що робили «панові» операцію, працювали у знаменитого проф. Штейнаха й потаємно зробили йому операцію відмогоджування. Як що це правда, то Штейнах має ще один знаменитий доказ успішності свого винаходу.

У всякім разі, коли я пишу ці рядки, «пан» — в найліпшому здоров'ї й сталому гуморі, дарма, що вчора (30-XI-1926 р.), доїдаючи

лри мені величезного «ратника за 6 копійок», з усмішкою говорив:

— Ні, так і цілком серйозно: я б дуже був радий вже смерті!

Але, сказавши ту фразу, глянув на годинника, хутко схопився й почав нав'язувати краватку, щоб не спізнитись на засідання термінологічної комісії. Робив він це з такою поспішністю та заклопотаністю, що я — признаючися — й на цей раз не дуже повірив його бажанню швидкої смерті.

Колосальний інтерес до життя, величезна кореспонденція, яку він подавав з силою своїх дописувачів, що сидять по всіх державах світа і пам'ятають на «пана», котрий ніколи не лишав адресованого йому листа без швидкої й докладної та річової відповіді. («А я маю звичай зараз відповідати на листи...» з листа від 30-III-1923 р.), механічна точність у виконанні поданих обіцянок, швидка, невтомна хода й бігання по сходах, завидний апетит до оселедця та сала, чого свідком я часто буваю, — все це говорило, що, на користь нашої справі, один з її найголовніших творців нашої доби ще довгий час мав «підстрибувати на здоров'ячко», як що тільки наші злиденні обставини не зміняться так, що й багатьом з нас доведеться по його рецепту «напихати собі камінців у кешені», що б не довго гойдали нас хвилі чужих вод.

Але вже одного погляду на цього «чорного, казенного песимиста» вистачало, щоб пройнятися глибоким оптимізмом, що ні з ним, ні з іншими емігрантами цього не станеться, бо — «ой, скоро світ буде, проснутья люде», яких він сам будив протягом всього свого життя.

1926. XI.

В. Королів-Старий.

Єзуїтство в системі виховання дітей на сов. Україні.

Як відомо, совітська школа ставить своїм завданням виховати майбутніх будівників соціалізму, «що на життя дивилися б комуністичними очима». «Випускаючи дітей в життя, школа повинна бути певна того, що вона скерувала їх певною, пролетарською, комуністичною стежкою, що діти застраховані від схиблень на бік мішанства, індивідуалізму, релігійности то-що*»).

Отже придушення індивідуалізму, а натомість розвинення покірности перед колективом, як носієм пролетарського світогляду, кладеться в основу виховання дітей.

Згідно з цим завданням школи складаються програми й підручники, комплектується учительський персонал та взагалі унормовується все шкільне життя. Є навіть теоретики-педагоги, які намагаються «науково» обґрунтувати завдання сов. школи та виробити «методику»

*) Ч е ф р а н і в О. «Про занепад громадсько-політичного виховання в школі», «Радянська Освіта» ч. 1. 1929 р.

виховання дітей в тому напрямі, якого вимагає комуністична партія, що верховодить усім життям сов. України.

В даній статті я й маю намір звернути увагу читача на твір одного з таких педагогів сов. України.

Прямо скажу, до цього часу не доводилося мені знаходити в педагогічній літературі навіть сов. України такого одвертого цинизму, як в статті професора Дніпропетровського Інституту Народньої Освіти С. І. Запериголови, що він вмістив у «Записках» цього Інституту за 1928 рік (т. II вид. 1928 р.). Стаття має назву «Спроба методики та техніки нормування дитячої поведінки в установах соцвиху».

Виходячи з того положення, що школа соціального виховання має на меті не навчання, а виховання, проф. З. надає навчання значіння другорядного моменту. Однак на практиці школа соцвиху, на його погляд, більше займається навчанням — передачею дітям певних знань, ніж вихованням, в наслідок чого не рідко буває, що школа озброєє знаннями таку дитину, «яка шукає різних способів, навчаючися у своїх батьків, щоб зробити радвладі якусь шкоду» (114 ст.). «Знати, як негативно часом впливає родина на виховання дітей, знати, що така родина готує контр-революціонера й нічого зі свого боку не робити, до того ж ще й до розуму доводити цього молодого «контр-революціонера», — значить творити злочин» (там же).

Щоб запобігти цьому лихові, проф. З. і ставить своїм завданням подати учительству практичні поради «про засоби прищиплення дітям корисних для пролетарського суспільства звичок». А це прищиплення можливо лише тоді, коли дитина буде дисциплінована, себ-то підлягатиме певним вимогам, які встановлює пролетарське суспільство до окремих осіб чи до цілих колективів. Отже школа повинна, на погляд проф. З., запроваджувати для дітей норми поведінки в згоді з нормами, що встановлює для дорослого суспільства комуністична партія. Автор наводить для ілюстрації своєї тези приклад із шкільного життя.

«Припустимо, що ми мусимо привчати дітей до правильних форм звертання до вчителя. Дотепер чуємо багато різних форм і кожна, як кажуть, з успіхом можна вживати (т. Міша, дядя Ваня, т. Захарченко, Михайло Іванович і т. и.). Безперечно з цих форм є де-які найбільш розповсюджені, що-до них треба привчати дітей. Ми знаємо, що партійні організації найбільш вживають: товариш (?) Захарченко, товариш (?) Дмитренко, а не Михайло Іванович або Тиміш Степанович. Отже таку форму звертання треба порадити дітям та призвичаїти до неї» (ст. 118). «Товариш Задериголова» чудово згучатиме в школі з уст якого-будь 8-мілітнього хлопчиська!

Однак є різні засоби для прищиплення дітям звичок пролетарського суспільства, що до цього часу вживала сов. школа, але ні один з них не задовольняє проф. З. Один з сучасних засобів зводиться до того, що з гори встановлюється певні норми, які й накидаються дітям до виконання, другий — полягає в тому, що норми поведінки виробляються самими дітьми, є — твір дитячого самоврядування. Проф. З. відкидає ці засоби, бо перший відтворює ідеологію раба, а другий залишає дітей на призволяще. Проф. З. висуває свій засіб, який веде на його

думку, до встановлення міцної дисципліни. Цей засіб є своєрідне сполучення двох вже вище згаданих засобів.

Суть цього засобу полягає в тому, що діти самі виробляють і ухваляють більшістю голосів норми поведінки, але ці норми перед тим було встановлено на засіданню педагогічної ради за обов'язковою участю ватажка юних піонерів.

Самий спосіб ведення дитячих зборів для вироблення норм поведінки остільки специфічний для очайдушного педагога-комуніста, що вважаю необхідним ілюструвати його одним прикладом з числа тих, які наводить в своїй статті проф. З.

Буває, що учитель щось цікаве почав дітям розказувати, а в цей момент де кілька дітей запізнилося на лекцію і своїм приходом, або зайвою розмовою порушили реакцію з'осередження колективу. Тоді в цілому гурті дітей виникає незадоволення, де-хто, може, подасть голос про те, що слід виробити прагіню, щоб ніхто не спізнився. От тоді учитель і може звернутися до дітей з такими словами: «Давайте виробимо певні правила для всіх товаришів, а то часто наша робота зривається!».. Проф. З. додає до цього таку пораду: «як що педагог переконаний, що не збере більшості, не треба ставити пропозиції на голосування». Припустимо, що пропозицію ухвалено. Тоді учитель може порадити дітям обрати комісію для вироблення проекту правила. «Коли намічають кандидатів, учитель приймає також участь, при чому він повинен називати небагато кандидатів, бо в тому разі, коли діти люблять учителя, вони цих кандидатів оберуть, не дивлячися на те, що, може, їм не довіряють, коли, навпаки, не люблять учителя, то намагатимуться допекти учителеві й прогнати його кандидатів. Ці моменти треба врахувати. Але ж у всякім разі треба змагатися, щоб у комісію було введено переважно піонерів (стор. 122).» Для того, щоб забезпечити бажаний учителеві склад комісії, проф. З. радить учителеві на зборах дитячого активу виділити уповноважених, що будуть виступати на загальному зібранні за інструкцією й по вказівках учителя. Таким чином, додаю вже від себе, в школі, в цьому мініатюрному колективі, насаджується та ж система голосування, яку тільки й знає пролетарське суспільство на сов. Україні.

Як-що діти ухвалили норми, учитель запитує їх, чи певні вони того, що всі учні будуть виконувати дану постанову. Буває так, що колектив зразу не дозирятиме двом-трьом своїм товаришам, і тоді вони виключаються з колективу й підлягають індивідуальному впливові з боку вчителя.

Той, хто порушить норму, несе відповідальність перед колективом. Тут проф. З. встановлює цілу систему реагування дитячого колективу на порушення норм, але в цьому випадку проф. З. вже не радить дивитися на життя, «де існує міліція, що забирає в район за порушення норм, накладає адміністративно кару, існує БУПР (будинок примусових робіт, себ-то в'язниця), існує ростріл і т. и.» (ст. 125). А що як діти й на цей раз звернуться до «пролетарського суспільства» з запитанням, як воно реагує на поведінку того свого члена, що виключається з колективу, і одержать ту відповідь, про яку одверто признається

проф. З.: «суспільство таку особистість знищує, як соціально дуже небезпечну». На цей раз проф. З. прикривається педагогічними міркуваннями про відмінність дитячого організму, що розвивається, від організму дорослого, та згорюшливо запитує, як можна насміятися вимагати перенесення на дітей тих заходів впливу, що єжигается по відношенню до дорослих? Але тяжко погодити ці педагогічні міркування, про які тільки тепер пригадав проф. З., з попередньою його тезою, що «по лінії запровадження норм поведінки дітей конче потрібний зв'язок установи (себ-то школи) з партійними, професійними, громадськими організаціями та установами» (118 ст.).

Я не стану тут докладно розлогідати про те, як гедється облік порушень окремих груп дитячого колективу за системою «плюсі» і «мінусі» у щоденних записах цих груп, вкажу лише, що ця групова відповідальність, на думку проф. З., не затршує індивідуальності, яка може найкраще виявитися у виконанню колективного завдання. Отже одна група може визначитися серед інших, як зразкова.

З метою більшого заохочення серед окремих груп до виконання постанов колективу, проф. З. радить нагороджувати зразкову групу раз на місяць прапором чи іншим символом, напр., портретом революційного діяча. Реалізація цієї поради не рідко гостаєвить учителя в беспорядке становище: а що як «революційний діяч», обраний для символу, через день-два зареється, себ-то пригучиться до «колекції Троцького, Зінов'єва», про яких згадує проф. З., як про відступників від правовірного комунізму?..

На цьому можна й кінчити з описом техніки нормування поведінки дітей за рецептом проф. Задериголови.

Як правдиво каже сам автор, його техніка, «вимагає гнучкості педагогічної, гелних зігзагів, саме того, що де-хто хоче назвати «езуїтством». Думаю, що инакше й не можна назвати цю «методику» і «техніку» нормування поведінки дітей, що вижив проф. Задериголова в статті, що вміщено в науковому відділі — «Записок Дніпропетровського Інституту Народньої Освіти».

Розуміється, можна було б обійти мовчальною педагогічні «инаходи» ріжних Задериголов, хіба ма-го є серед «професорів» — таких, що плетуть в своїх творах ріжні нісенітницї, коли б ці «инаходи» не знаходили прикладання в практиці. Як раз в тому ж томі «Записок Дніпропетровського Інституту Народньої Освіти» вміщено статтю асистента того ж Інституту Н. Т. Жусогої — «Нормування дитячої поведінки в практиці масової школи за методом професора М. І. Задериголови».

Хто не відчує в своїй душі страшну біль як за наше молоде покоління, що виховується там, на селі. Україні, в напрямі погного знищення в ньому почуття особистої гідности, так і за наше учительство, що під примусом проодить виховання дітей за «методикою» проф. Задериголови, знаючи з власного досвіду, як розправляються в сов. раю з «соціально-небезпечними» громадянами...

Про те, як діти «страхуються» від «схиблень» на бік релігійности, розло ім в иншій статті.

Ст. Сіропольо.

Доктор Олекса Білоус.

(Автобіографія).

Народився я 1868 року в м. Сумах, на Харківщині, там же і скінчив гімназію. Харківський Університет по медичному факультету скінчив 1894 року, одержавши диплом лікаря.

1895 року одержав посаду лікаря-інтерна при дитячій лікарні Св. Володимира в Москві, де на протязі двох з половиною років стулював виключно внутрішні та дитячі хвороби. З 1897 року по 1901 рік завідував дитячою лікарнею Св. Зинаїди в Сумах, на Харківщині.

1903 року захистив дисертацію на ступень доктора медицини при Петроградській Військово-Медичній Академії. З 1904 до 1906 року був госпитальним лікарем в Порт-Артурі підчас російсько-японської війни, де був ранений. 1906 року був призначений на посаду помішника лікарського інспектора на Поділлію. 1909 року одержав посаду лікарського інспектора в Бесарабії. В 1912 році перейшов на ту ж посаду в Астраханщину, а в 1913 році до Смоленської губернії. В 1918 році був призначений на ту ж посаду до Подільської губернії. Перебуваючи на посаді лікарського інспектора, керував на протязі 10 років боротьбою з пошестями: черевного, поворотного та плямистого тифу, а також різачки та холери в губерніях: Подільській, Смоленській, Бесарабській і з чумою в Астраханщині.

1919 року був призначений керуючим Міністерством Народного Здоров'я Української Народньої Республіки, потім товаришем Міністром Народного Здоров'я. В 1920 році подався до демісії і перебував в Місії УНР в Букарешті.

В 1920 році займав посаду лікаря в учительській семінарії в Кам'янці, а також викладав гігієну і санітарію в цій семінарії та в українській гімназії ім. Руданського. З 1922 по 1924 рік завідував відділом допомоги емігрантам з України. З 1924 по грудень 1927 — був участковим лікарем на Підкарпатті, де і стратив своє здоров'я. В грудні 1927 року поїхав на лікування в Ніццу, а з грудня 1928 року знаходився в Парижі, де весь час хорував.

Олекса Федорович Білоус.

(Замість некрологу):

Хто із Кам'янчан не уявляє собі зараз, як живої, постаті Олекси Білоуса?

Найбільш характерна картинка: горяче українське літо, розкішний Кам'янецький бульвар і серединою його досить швидкою ходою рушає фігура, на яку не можна не звернути уваги: високий огрядний чоловік, коротка біла куртка, велика похилена голова без шапки і типові сивуваті українські вуса. — Хто це такий?

Д-р Олекса Білоус. † 5. VII. 1929.

— А это новоназначенный къ намъ помощникъ Подольскаго губернскаго врачевнаго инспектора, докторъ Алексѣй Федоровичъ Бѣлоусовъ, или, какъ онъ называетъ себя — хе-хе — Олекса Білоус.

А на одному з ближчих засідань правління Подільської «Просвіти» бачу цю постать поруч Голови «Просвіти» доктора Солухи.

Знайомлять: лікаръ Олекса Білоус...

Було це приблизно року 1908-го. І з тої пори протягом майже чотирьох літ уже ні одне засідання правління «Просвіти» не відбувалося без Олекси Федоровича.

Чим відомий доктор Білоус і які його заслуги?

У нас, українців, так уже склалося і увійшло в свідомість загалу, що для того, аби бути «відомим» і патентованим «діячем», треба неодмінно щось «писати»: чи вірші, чи скласти дві брошури чи, принаймні, прочитати реферата. Без цього ви ні на яку популярність розраховувати не можете. За те двадцять літ тому написана розвідка «Про школу од тютюну» дає вам право до керування всіма державними справами.

Доктор Білоус цієї звичайної української «кар'єри» не робив.

Віршів не писав, рефератів не читав і, коли не помиляюсь, не одної брошури по медицині не склав.

Це взагалі була людина на диво мовчазна. Я не пам'ятаю ні одної його промови.

А на засіданнях правління «Просвіти» за цілий вечір він обмежувався одною-двома репліками.

За те... Олекса Федорович може найбільше виправдував українське прислів'я, що «хто мовчить, той двох навчить». За те... протягом майже чотирьох літ доктор Білоус був одним із тих стовпів, на якому спірається життя і можливість діяльності українсько-національного товариства, що мало своїм тереном цілу губернію.

Але... про цю діяльність і про таких діячів у ті часи як раз треба було найбільше мовчати.

Пригадується 1908 рік. На горі Столипін. По цілому фронту — тяжка реакція. Київська, Одеська, Катеринославська «Просвіти» — одна по одній падають під обухом режиму. У Кам'янці-кількі старих українців з євним становищем, що давали «Просвіті» таку-сяку марку «благонадійности» перед владою, — стають все більш і більш обережні.. Голова «Просвіти» Солуха оглядається за людьми, але бачить лише одну молодь та й то переважно «скомпромітовану». З ким-же представляти «благонадійність» і «солідність» Товариства перед губернатором? Не набирається навіть підходящих людей в правління. А один в полі не воїн.»

І в цей час як раз з'являється у Кам'янці Олекса Федорович. З'являлись, правда, й інші, але вони розмірковували цілком «благоразумно»: — «Справді, подумайте, — казали вони — який-же сенс мені, учителю гімназії, активно виступати в «Просвіті», коли це загрожує моїй кар'єрі? Ліпше я тишком-нишком внесу п'ять карбованців: і «Просвіті» дохід, і мені спокійно».

Але доктор Білоус був як раз не з таких: принципівість і громадська мужність були його прикметами. А поруч з ними — благородство і дже тльменство.

І коли губернатор Подільський А.А.Ейлер кликав представників «Просвіти» «для об'ясненій» з приводу чергової «неблагонадійности» Товариства і Голова «Просвіти» покійний доктор Солуха на засіданню правління безнадійно шукав собі серед старшого і навіть незалежного громадянства «попутчиків» «на чашку чаю», то всі соромливо опускали очі і лише один Олекса Федорович бадьоро згоджувався: «ну, що-ж як іти, то йти.»

І я бачив, як Кость Григорович Солуха підбадьорювався, що він не сам, і вже легше йому було видержувати «авдієнцію» у Ейлера, коли розлютований губернатор, що мав у Петербурзі марку ліберального і дїставав звідти нагінки, дико кричав, топаючи ногами:

— Рреволюцію ррразводите у меня въ губерніи. Я въ корррнѣ пррреську ваши хахлацкія затѣи...

І губерніяльні урядовці, що мліли ід страху, підслухаючи під дверима, розводили руками: «ну, я понимаю еще доктора Солуху — это вольнопра тикующій врачъ, но Білоусовъ,... помощникъ врачевна-го инспектора... что онъ себѣ думаетъ»...

А доктор Білоус справді нічого страшного собі не думав. І це було надзвичайно цінною рисою його вдачі. А для «Просвіти» — просто кладом. І в ті часи, коли ні концерту, ні істави, ні гулянки (джерела прибутків) не можна було «Просвіті» улаштувати без дозволу губернатора» чи поліціймейстера, чи якогось іншого високого начальства, «Просвіта»

без Білоуса була б як без рук. І так вийшло, що вся робота Подільської «Просвіти» найтісніше переплелася з іменем доктора Білоуса.

І хоча він, доктор Білоус, не склав ні одної брошури, але за те, дякуючи йому, серед народу українського Подільська «Просвіта» поширила в ті темні часи десятки тисяч українських книжок...

І хоча він, доктор Білоус, не виголосив ні одного реферату і ні одної промови, але за те, дякуючи йому, загомоніло німе Поділля.

І сьогодні, коли це Поділля з цілою великою Україною вже остаточно прозріло і на передодні своєї волі золотої і повности національного життя, — воно з вдячністю згадає серед своїх діячів ім'я Олекси Білоуса і з пошаною схилить чоло над свіжою його могилою.

Віктор Приходько.

Сотник Микола Гончарів - Щербина,

---

23 червня с. р. в м. Зегже в Польщі нагло закінчив своє життя сотник Микола Гончарів-Щербина.

Небіжчик народився в 1893 році в м. Кременчугі на Полтавщині, де і скінчив реальну школу. Вступив до Петербурзького Інституту Шляхів. В 1915 році скінчив військову школу в Петрограді та служив в різних частинах російської армії. Року 1918 вступив в лаги Української Армії, де в 19 році був ад'ютантом 9-го стрілецького полку 3-ої Західної дивізії, а в 20 році перебував в складі 6-ої Січової стрілецької дивізії на посаді начальника зв'язку.

Далі, перебування в таборі, де він пройшов вищі військові курси, культурно-освітня праця на ґрунті театральному і нарешті праця на заводі у Франції та пізніше в журналі «Тризуб».

Така життєва кар'єра сотника М. Гончарова-Щербина.

Сотник М. Гончарів-Щербин був видатний старшина Української Армії. Природний розум виділяв його серед товаришів як на шляху праці військової, так і громадської.

З заснування Товариства б. Вояків Армії У.Н.Р. у Франції, в організації якого він приймав близьку участь, він стає одним з діяльних його членів.

Він пильно використовує ті можливості поглибити свої військові знання, які відкрилися перед ним в Парижі; багато і з захопленням читає військової літератури, студює погажні праці фахові, вчащає на спеціальні курси, користується в своїй роботі воєнно-освітніми порадами і вказівками видатних фаховців.

Він перекладає чимало французьких джерел, береться за військово-публіцистичну працю.

М. Гончарів добре володів пером і його статті на військові і політичні теми часто уміщалися на сторінках «Тризуба» та «Військової Справи.»

М. Гончарів † 23. VI. 1929.

Він усильно готовив себе до роботи в українському війську та кожну вільну годину присвячував військовій науці. Завзятий патріот, його мрії були звернуті на боротьбу збройну за визволення України.

Смерть його, молодого, талановитого, широкого воюка, це болюча втрата для всіх українців та особливо для військової.

Несподівано обірвалося трагічно його життя, повне енергії, волі та глибокої віри в нашу перемогу в боротьбі за незалежність України.

Вояки Української Армії, прочитавши ці скромні рядки, присвячені його пам'яті, нехай схилять голови над новою свіжою могилою та скажуть: «Вічна пам'ять тобі, бойовий товаришу. Не довелося тобі побачити вільної батьківщини, але ж ми будемо уперто продовжувати нашу святу боротьбу за визволення рідного народу».

4. 7. 29.

Париж.

Ол. Удовиченко.

Пам'яті Миколи Гончарова.

Умер молодий, але дуже здатний чоловік, що без всякої допомоги знаходив тільки силою свого розуму, серця й чуття пряму стежку. З родини, яка була далека від всього українського, вийшов щирий і твердий український патріот. Лише одного контрасту пересунення з

України на Московщину було досить, щоб збудити національне чуття, щоб молодий студент пристав до української громади Петербурзького Інституту Шляхів.

Вибухла війна, всі зробилися силою обставин військовими... але здається ні один з петербурзьких українців-студентів не зробився так усією душею військовим, як Микола Гончарів. Він найшов себе. Можливість моментального фізичного чину у військовій справі велика і це як найкраще відповідало його натурі — експанзивній, швидкій на реакцію, на наступ і рух.

На війні, у вирі революції багато впало фізично і морально, багато загубило волю до чину; маса старшинства, зоставшиися без проводу, зробилася, як той уламок корабля, жертвою хвиль, що кидали його у всі боки розбурханого моря. Вже складена тверда українська і військова воля прямо повели М. Гончарова в ряди борців за українську незалежність; в цій боротьбі виявив він не лише військову хоробрість і фахове військове знання; боротьбу за українську справу він зрозумів, як боротьбу многостронню, всіма здатностями на всіх фронтах. В самі безнадійні часи «задротяного» життя М. Гончарів не застигає, він продовжує військову науку; він не аби-який артист, віддається українському театрові; він встигає перечитати те, для чого другим потрібні довгі роки.

Фізичну тісноту М. Гончарів рішає прорвати вплав через пруські озера, повертається лише під кулями, для того, щоб виїхати в таке непевне, але знов для нього вабливе емігрування в західню Європу, де стільки чудес, де жив, творив і руйнував улюблений герой його — Наполеон, про невпинну, фатальну, пароксичну діяльність якого він міг перечитувати десятки томів.

Чи міг на еміграції лишитись бездіяльним такий розумово і чуттєво рухливий чоловік, як М. Гончарів? Очевидно, ні. Його запал діяльності ще збільшується; він всюди, де щось починається, де організується, де є якийсь рух, щось нове українське, що обіцяє піти на користь справи. Військовий стає громадянином, що бере участь у всіх проявах громадського життя, що тратить час, гроші, працю і не аби-яке красномовство і на дрібне, і на велике. Але мирна громадська діяльність лише для нього розвага, а не поклик. Істине і глибоке призначення його — військова справа, яку так необхідно знати, особливо українцям, що мріють зламати справедливою силою чорне насильство і гніт.

М. Гончарів народився військовим. І це знаменно, що вмер він від кулі. Лише безконечно жалко, що куля та перервала великі надії, а може і не аби-яку кар'єру, яку судилося б зробити покійному, коли б знов треба було боротися за ту Україну, для якої він не жалувал нічого, коли треба було зробити далекий рейд в запілля ворога або битися в правильнім бою, чи в громадянській безпощадній боротьбі.

Він мав бажання завжди вмерти. Таке було його переконання глибоке й тверде. Як упав улюблений його Отаман, у нього вирвався крик: «чого мене там не було, щоб вмерти замість нього!»

Хто знав М. Гончарова, той добре зрозуміє, що то не слова, а

спражня любов аж до самознищення до України і до тих людей, що знайшли стежку до його серця й почуття.

В чужій холодній землі спочине його тіло, що перенесло чимало болю за недогий вік свій. Насипається ще одна несподівана могила, могила одного з тих, що широко заслужив бути похороним на рідній землі.

Не час писати детальну біографію покійного, особливо людям, що близько його знає і люблять, але братнім обов'язком його товаришів по зброї і друзів по громадській роботі є зберегти про нього пам'ять, згадати його «в сім'ї вільній новій», тоді, коли Мати-Україна витре сльози по всіх своїх дітях.

І. Косенко.

Пам'яті Панька Каленського.

---

13 червня с. р. в Коліні в лічниці помер Панько Каленський, абсолюент Української Господарської Академії, що недавно перед тим закінчив агрономично-лісовий факультет цієї Академії. Помер він від запалення бруштини після операції.

П. Каленський — син селянина Микити Каленського — народився 1896 року 27 липня в м. Городищі Кременчузького повіту на Полтавщині. Року 1909 вступив до городської дружокласової вчительської школи, по закінченню якої перейшов до Полтавської вчительської семінарії. Не закінчив її, бо з 1915 року був покликаний до війська. Року 1916 кінчає Московську школу прапорщиків. Року 1918 вступає до Армії УНР, в якій і перебував весь час до інтернування в польсько-зму таборі. В 1922 році вступив до 6 класу гімназії ім. Тараса Шевченка в таборі Каліш, як у закінчив в р. 1924. В тому ж році вступив до Укр. Госп. Академії і кінчає її з титулом інженера-агронома.

Ще одного культурного бойця позбавилась українська еміграція. Тяжкі умови життя, злидні, недоїдання — все це надірвало молодий організм.

Похорон відбувся в Подебрадах 15 червня.

Панахиду правив п.-о. Мельник. Були вінки: від Академії, від студентських громад, від агрономичного т-ва, від Спілки Інвалідів та від Товариства б. Вояків Армії УНР.

Над могилою промовляли від Академії — доцент Доманицький, від студентства і друзів покійного — інж. Нестеренко, від спілки військових інвалідів — студ. Гаврилець. Всі промовці підкреслювали те постійне прагнення до освіти, яке було у небіжчика. Походячи з бідної родини, він, кінчаючи одну школу, переходить до другої, намагаючись зайняти вищий щабель — як майбутній вчитель селянських дітей. Війна перешкодила йому здійснити його наміри. Але от — під час такого безпросвітнього сидіння в таборі інтернованих — в Калішій засновується гімназія. Небіжчик вступає до неї і в таких тяжких умо-

П. Каленський † 13.VI.1929.

вах інтернування кінчає її та їде туди, куди перед тим вже два роки з польських таборів тягнулася молодь — до Чехії, до своєї високої школи. Кінчає, кінчає одним із лідших, для того, щоб навіки спочити в гостинній чеській землі...

Залишились по ньому старенькі батьки, — і в них він залишався єдиним сином, єдиною надією...

Покійний брав участь в багатьох фахових і громадських організаціях, також співробітничав в «Тризубі.»

Вічна йому пам'ять!

С. Г.

Мрії та дійсність.

Як звичайно, з величезною парадом, бундючними промовами та галасом мало не на весь світ відбувся оце недавно в Києві окружний з'їзд «юних піонерів». Сучасні хазяї України, що так дбають про уловлення душ молодого покоління в комуністичну московську сітку, віддають багато уваги цій події. «Прол. Правда» вщерть повна хронікою цього зльоту та статтями про нього. Само собою зліт ще раз привселюдно підкреслив «велике досягнення» окупантів. І з цього приводу совітські довбиші гучно б'ють у тулумбаси. Взяти хоч би передовицю ч. 164 з 21 липня с. р. «Прол. Пр.» — «Піонерські зльоти — велика політична кампанія». Чого там нема?

«Піонери — це резерв світової пролетарської революції... Наша дитяча комуністична організація повинна охопити сто відсотків трудящих дітей». Зліт «повинен збільшити ще розмах дитячого революційного руху в нашій країні, збільшити й зміцнити лави піонерських організацій і створити для їхньої роботи найкращі обставини.»

Вся стаття разом підкреслює

«значіння дитячого комуністичного руху, солідарність пролетарських дітей цілого світу, які мріють разом зі своїми батьками про скорішу перемогу пролетарської революції по всьому світі.»

Це мрії про те, що повинно бути, з першої сторінки совітської газети. А ось те, що єсть, так як про нього оповідає та ж газета, тільки на сторінці третій:

«Пишним карнавалом і парадним відкриттям розпочався 1-піонерський зліт Петрівки. На відкритті були представники райпаркому, Окрбюра ЮП, комітету сприяння, райкому Комсомолу та інших організацій, але рядових партійців і комсомольців не було. Всі промовці обіцяли піонерам увагу та підтримку. Так закінчився перший день зльоту.

«На другий день (у п'ятницю, 19.) картина гостро змінилася. Представники різних організацій, забувши про свої вчорашні обіцянки, на зліт не прийшли. Перед очима порожні лавки. На вранішньому засіданні повинна була бути доповідь тов. Горохова про п'ятилітній план, але чомусь її переносили на вечірнє засідання. Замість доповіді про п'ятилітку, слухають звіт тов. Демендер про роботу райбюра ЮП та співдоповідь Шнайдермана про роботу райштабу. Обидва звіти відбулись нудно, при невгамонному галасі делегатів зльоту. Найбільше галасували загони кравців та 20. трудшколи. Вранці ще ніхто не знав про місце вечірнього засідання, вдень бігали й шукали приміщення.

«Для кращого зв'язку з околицею вчорашню роботу зльоту ухвалили провадити на Куренівці. Зібрались о 9. год в дворі дитячої амбулаторії й звідси колективно поїхали. Спочатку праця йшла нормально. В дебатах про п'ятилітку виступило 5 чоловіка. Повинні були почати працю секції, але виявилось, що нема кількох керівників секцій; керівник секції тов. Бондарьовська, погодивши з головою райбюра ЮП, перенесли чомусь роботу своєї секції на інший день; тов. Друкар, керівник секції роботи з жовтнятами, на зліт зовсім не з'явилась, а про тов. Гершойга, керівника секції участі піонерів в перевиборах Міскради, кажуть, що він приїхав вранці, трохи покрутився й невідомо куди зник. Через цих трьох товаришів, зірвалась робота інших секцій, а цим самим зірвано роботу цілого зльоту. На другу годину дня призначили спортивні та художні змагання. Піонери приготувались, але не було... спортінструктора т. Мирецького. Чекають годину нема, а в чотири години, коли всі вже зібрались від'їжджати, тов. Мирецький прийшов. Свою відсутність він пояснив тим, що поїхав до міста за подарунками й чомусь сказав про те, що приїде о четвертій годині. Отже спортивне та художнє змагання так само зірвано.

«Усіх делегатів зльоту обіцяли нагодувати обідами, але через безладдя та неорганізованість, їм довелося цілий день голодувати. З труднощами впростили на шкiрзаводі нагодувати дітей із села. Голодні піонери почали вимагати квитка на проїзд до міста. Їм відмовили. Тоді делегати з Слобідки та кравців демонстративно залишили зліт.

«Голова районного бюра Юп тов-ка Демендер учора цілий день на зльоті не була, раптом поїхавши до табору піонерів телеграфу. Вона винна за зірвання зльоту.

«Учора на шкiрзаводі відбувся мітинг, присвячений зльотові, але він відбувся блідо й нудно.. На ньому було присутніх тільки... 60 робітників.

«Відкрити в клубі комсомолу звітну піонерську виставку ніхто не відвідує, бо про неї майже ніхто не знає.

«Через безвідповідальність, непогодженість та невідготовленість, зліт юних піонерів на Петрівці зірвано. Комітет сприяня, Райпарком та Райком Комсомолу захопилися парадним моментом. Коли ж треба було, підкачавши рукава, прийти на допомогу в практичній роботі, всі пленталися у хвості.

«Ми сподіваємось, що причини зрівняння зльоту уважно розслідують.»

Не погана ілюстрація до нашого сьогоднішнього огляду — «З життя й політики.»

Цікаве признание.

---

15 липня 1929 року в Подсборадах перед невеликою аудиторією відбувся доклад п. Вигнанського «З приводу української емігрантської конференції.» Уряджений був доклад з рамени т. зв. «Української Громади в ЧСР», організації, що в свій час вилупилася із надр Шаповалівського Українського Комітету і що складається із ес-ерів, що одійшли в опозицію до Шаповала, та з українських націоналістів. Головував за зборах заступник голови «Укр. Громади» проф. М. Вікул. Сам по собі доклад не цікавий і може навіть не заслуговувати би зовсім на замітку в пресі. «Конференція, що відбулася 24-25 червня, в Празі, — запевняв докладчик, — складалася із підібраних співзвучних організацій, тих, що йдуть за урядом УНР. Це т. зв. група А. Лівіцького — де кілька десятків осіб, що намагаються фальсифікувати опінію цілої української еміграції.» І так далі, — все в тому ж дусі. Для тих, хто знає про склад конференції, а також знає питомий тягар тих організацій, що брали в ній участь (див. «Тризуб» ч. 29-30 з 1929 р.), всі ці нападки були дійсно жалюгідними спробами скомпромітувати одне із найбільших досягнень організованої праці української еміграції — її об'єднання в міждержавному масштабі. Було нецікаво.

Але поруч з емігрантською конференцією вже сам докладчик зачепив іншу тему. Він ствердив, що відомий протест проти діяльності проф. Шульгина в Лізі Націй («Тризуб» ч. 21 с. р.) подав оця сама «Українська Громада в ЧСР», в імені якої говорив докладчик. Докладчик, сам член організації українських націоналістів, рішуче протестував проти тверджень «Тризуба», що протест цей подав Провід Українських Націоналістів (хоча до речі «Тризуб» це ніколи і не твердив), «хоча члени Проводу, як і члени організації українських націоналістів підписали цей меморандум», додає докладчик. А вже член Проводу п. Вас'ян, що виступав в дискусіях, категорично ствердив, що Провід Українських Націоналістів солідаризується з усією заявою «Української Громади.» Він заявляє, що організація українських націоналістів буде рішуче поборювати той напрям української міжнародної політики, який провадить проф. Шульгин і ті організації, що стоять за ним.

Не зупиняюся тут на аргументах, що подавав п. Вас'ян. Вони нам відомі із різних чисел «Розбудови Нації» і ціна їм дуже невелика, бо всі вони зводяться лише до критики тієї позитивної праці, що її веде як уряд УНР, так і українські громадські організації на міжнародньому форумі; при чому ця критика не дає нічого свого, щоби могло стати на місце цієї праці, щоби показало інший шлях, коли цей — наш — шлях хибний. І це довів інж. Гловінський, що виступив услід за п. Вас'яном. Останній промовець вказав, що характер заяви-протесту «Укр. Громади», яка підривала авторитет нашого українського представника перед чужими і закордонними чинниками, є злочинний.

Але процевже досить писалося в «Тризубі».

Тут же ми маємо сконстатувати і запам'ятати що:

Провід Українських Націоналістів устами одного із своїх членів приєднався до провокаційної і злочинної «каїнової» заяви однієї з українських організацій і в такий спосіб виконав свою загрозу, що висловлена була в «Розбудові Нації» ч. 3-4. І те, що писалося в «Тризубі.» (ч. 21 с. р.) те здійснилося від слова до слова.

Що ж? Може, тим ліпше. Будемо напевно знати, з ким ми маємо діло, хто це вони — так званий Провід українських націоналістів. У.

---

3 ЖИТТЯ Й ПОЛІТИКА.

Конференція комсомолу й його десятилітній ювілей. — Праві ухили в комсомолі. — Незадоволення старих молодим поколінням. — Культура революція й совітська школа.

На протязі останніх двох місяців мали місце події, які мусять спинити нашу вагу в зв'язку з тим гаслом культурної революції, що його висовують комуністи. Це події, які дають матеріал для висновків про те, як стоїть справа з підготуванням у комуністів нової зміни, з прищеплюванням комуністичного світогляду молоді. В половині червня відбулася всеукраїнська конференція комсомолу. В першій половині липня мав місце десятилітній ювілей заснування комсомолу на Україні, відзначений низкою статей в цілій совітській пресі.

Користуючись матеріялами, які подані в совітських газетах в зв'язку з цими фактами, спробуємо зробити висловки відносно впливу комуністів на молоде покоління.

Цифри, які подають комуністи про організаційне охоплення ними молоді, на перший погляд показні, — говориться не більше-не менше як про чотирьохсоттисячну комсомольську армію. Але детальніший розгляд цих цифр вказує, що досягнення комуністів тут під багатьма пунктами є сумнівними. «Маємо випадки, — констатує «Комуніст» (ч. 130 з 9. VI), — коли затесалися до комсомолу і ідейно захопили провід низовими ланками елементи, що виступають проти заходів партії що-до соціалістичної перебудови села, саботують хлібозаготовлі. Згадана обставина є наслідком соціальної засміченности наших організацій, а в багатьох місцях і проводу. Показові цифри виборчого обсліду 30 сільських осередків, де точно встановлено такий склад: бідняків 28,7%, середняків 52,1%; заможних 15,6%, глигаів 3,6%. Показники дуже характеристичні. Вони свідчать, що в багатьох місцях притупилася класова пильність і часто, пильно не перевіривши тих, що вступають під маркою бідняка й кращого середняка, до спільки приймають глигатайські елементи.» З цим «засміченням» комсомолу непевним селянським елементом організація пробувала боротися, але безуспішно: як констатовано на комсомольській конференції, після гаряче завдання про 100-процентове притягнення до комсомолу робітничої молоді не виконано; й коли раніше в лавах комсомолу було 42,4% робітників, то в цім році є лише 42%» («Ком.» ч. 134, з 14. VI). Таким чином комсомол з по складу своїх членів в більшості не робітничий, а селянський організація, при тому селянська, в якій середняцькі елементи застугли: і дуже поважно. Правда, як констатує вже цитована нами стаття «Кому, іста» (ч. 130 з 9. VI), комсомол в цілому міцно стоїть на партійних позиціях в боротьбі з правим ухилом та примиренством. Але як цілком правильно зау-

важує ця сама стаття, «треба собі гаразд усвідомити, що за одьоголосним голосуванням проти правого ухилу заховані небезпечі і з'явища. Люде голосують проти правих, але роблять праві діла.» Тому, не зважаючи на те, що комсомольський з'їзд і комсомольський ювілей пройшли цілком гладко, не зважаючи на те, що тут не мало місця жаде відхилень від офіційної партійної лінії, все-таки можемо твердити, що в комсомольських рядах мається певний фермент. Офіціалы і автори, констатуючи, що в комсомолі все йде як слід, поруч з тим раз-у-раз не можуть захопати своєї тривоги за тих, хто має прийти на зміну. Докладчик на комсомольській конференції про чергові завдання комсомолу Корсунів мусів констатувати, що «на жаль ми ще не можемо похвалитися, що комсомольські організації, навчилися боротися з правими опорудістами.» «Нааяне по окремих комсомольських організаціях діяльність є один з проявів правого ухилу.» «Раз-у-раз осередки не розуміють механіки класової боротьби.» «Таких прикладів, коли осередки й районні організації не мобілізують маси на ідейно-класову боротьбу, можна навести багато. По 15 осередках обслідуваних в Полтавській окрузі, випав з роботи зовсім класовий зміст її воли. займаються лише культуррегерством». («Ком.» ч. 133 з 13. VI). Але поруч з тим існують і цікавіші факти, які свідчать, що належність до комсомолу в певних випадках є лише захистною одежою для улаштування своїх власних справ. Делегат з Білоцерківщини на конференції навіть приклад, коли секретарь комсомольського осередку разом з парторгом вивезли хліб на приватний ринок, а потім на зборах, агітували, щоб продавати хліб державі («Ком.» ч. 132 з 12. VI). Приблизно в часі конференції виявлено справу братів Тронів, які перейшли до партії з комсомолу. Один з цих братів — Петро був спочатку інструктором кременчуцького окрпарткому, а потім членом кременчуцького ОПК і редактором газети: «Робітничя Кременчучина» та «Радянський селянин.» Другий — Панас був членом прилуцького окрпарткому і завідувачем інформсвіддівлі ОПК. Був постійним кореспондентом «Комуніста» ще до його українізації; а потім був співробітником партвіддівлі «Комуніста» після українізації. Виявилося, що ці колишні члени комсомолу й теперішні відповідальні партійні працівники використовували своє партійне становище, щоб допомогти своїйому батьковій-куркульській наладодній господарство й поліпшити добробут. Займалися отже справами, що до їхньої комуністичної ідеології, яку ніби-то вони визнавали, не мали найменшого відношення; були ці двоє братів, як цілком правильно зазначає «Комуніст» (ч. 145 з 27. VI), з якого ми беремо ці відомості, куркульською агентурою з початку в комсомолі, а потім в лавах партії. У совітських авторів, які пишуть про комсомол, маються, очевидно, не тільки ті відомості про справжній стан річей, якими розпоряджаємо ми. Тим-то й пояснюється мабуть те, що ювілейна стаття, присвячена комсомолу В. Затонським, написана зовсім не в ювілейних тонах: «Настали радянські «будні» — говорить цей автор, який зник завжди виступати в ультра оптимістичних тонах («Ком.» ч. 157 з 12. VII). Я навмисне підкреслюю будні, бо так їх розцінювало чимало горячих слів (насамперед, серед мелоді)... У нетерплячю молоді, що не знала старого життя, що не бачиле тепер того, як ще швидко ми ступили вперед, легко виникають ультра-ліні ухгли. «Дайош соціалізм», готовенький на тарілочці, як морозиво в червокопівській і дальній за 20 коп. А як що його немає, — то «за що боролися.» Але далеко не застрахована молодь і від правого ухилу (особливо мелодь селянська). Де-якому й в цю переходову добу живеться не погано, де-хто обростає господарством, інші роблять кар'єру. Тисяє багатоміліонна власницька стихія. Втрачається класове почуття. От і серед молоді де-кому не охота боротись, сперечатись, а як уже боротись, так себе не забуваючи (бо, як, мовляв, сам за себе не подбаєш, то хто за тебе подбає.) Характеризуючи в цей спосіб настрої серед мелоді, настрої серед лєпільського комсомолу, В. Затонський кдає далі на її адресу зовсім недвозначну загрозу: «Діло безпринциповий, що поступається класовими позиціями, що ховає буржуазне обличчя під маскою аполітичності, — то ворог соціалістичного будівництва; але не менший ворог (хоча би несвідомий) і той балакує, що за архи-

червоними фразами ховає інтелегентське безсилля та велику неспридатність до чорної праці перебудови життя.»

При світлі всіх цих даних і фактів, при світлі тої авторитетної оцінки, яку дає настроєм молоді В. Затонський, барабанний тон вступної статті «Комуніст» в числі, присвяченому ювілею комсомолу, виглядає трохи дивно. Там категорично заявляється: «Вороги говорять про ідейний розбрат і переродження в комсомолі. Це контрреволюційний наклеп на бойову політичну організацію молоді.» («К.м.» ч. 157, з 12. VII). Але треба зрозуміти становище офіційного публіциста. Він пише те, що мусить писати з урядового обов'язку. І треба займати в комуністичній партії таке становище, яке займає В. Затонський, щоб мати право констатувати факти такими, якими вони є.

На закінчення пара слів про роллю комсомолу в українському національно-культурному будівництві. Цілоком природне, що склад комсомолу, переважно селянський, в великому проценті є національно-українським. Треба думати, що процент українців в комсомолі є значно більшим, як процент українців в партії. Але так само природним являється для теперішніх відносин на Україні, що всі керуючі висоти в комсомолі обсаджено неукраїнцями. З цього суперечного становища випливають ті факти відношення до справ українського культурно-національного будівництва, які треба занотувати в зв'язку з конференцією і ювілеєм. На папері що-до участі комсомолу в українським культурно-національним будівництві все мається гаразд. Підкреслено це в відповідних докладах, вписано належні резолюції. Та інакше воно й бути не могло, коли сам Сталін в своїйому привітанні українському комсомолу з нагоди десятиліття говорить про випробуваній в боях громадянської війни лєнінський комсомол України, що активно бере участь в будівництві української соціалістичної культури. Але в житті ці всі пишні заяви і резолюції виглядають трохи інакше. «Вивчення участі нашої спілки в будівництві української пролетарської культури, — заявляє Ів. Ісаєв в «Комуніст» (ч. 157 з 12. VII). — свідчить про те, що хоч комсомол загалом і має тут великі успіхи, але ж далеко не всі організації спілки як слід мобілізували маси комсомольців і позаспілкового молодяка навколо розв'язання культурно-національних проблем. Чимало є таких організацій, що майже нічого і сенько не роблять (підкреслення «Комуніста») у цій справі, обмежуються загальними фразами про українізацію.

В цій області, як і в інших, панує та сама фраза, якій дійсні обставини справжнього життя відповідають в лише в дуже беззначній степені..

***

Само собою розуміється, що питання про настрої і погляди молодого покоління, до якого ми вище підійшли, є занадто велике й складне для того, щоби його можна було розв'язати лише на основі тільки тих даних, що їх і введемо. Світогляд молоді формується під впливом цілої низки причин і питань про комсомол є лише часткою, складовим елементом цієї ширшої і складнішої проблеми.

Не маючи га увазі і не ставлячи собі завданням висчерпати цю проблему, спинимось ще на інших фактах, які дають матеріал для її висвітлення. Це факти з обсягу того, як дбає совітська держава про освіту підростаючого покоління, й про те, хто цією справою займається. Здійснення культурної революції, про яку мріють большевики, є можливим лише на ґрунті піднесення загального культурного рівня народних мас, такого безкозачю у нас низького. А піднести цей культурний рівень, очевидно, без належної постановки шкільної справи є виключеною річчю. Так само є виключеною річчю прищепити молодому поколінню соціалістичний світогляд, коли вплив школи буде скеровано в іншому напрямі. Факти з цього обсягу, факти дуже цікаві й характеристичні подає А. Хвиля в статті: «Справа мільйонів трудящих» («Ком.» ч. 155 з II. VII). Автор констатує, що за останні роки має місце неприпустимий занепад темпу зросту шкільної сітки. Загалом шкільна сітка на Україні з 1915 року аж дотепер зроста всього на

8,5%. при чому гем. зросту йде так: за 1925-26 р. шкільна сітка виросла на 12,5%, за 1926-27 р. — на 4,6%, за 1927-28 р. — на 3,3%, за 1928-29 р. — на 3,1%. Фактичне охоплення школою дітей молодшого віку навіть не доходить до 70%. Вже поточного року на Україні є 20 тисяч дітей, що не вступили своєчасно до школи. Таким чином поруч з чотирьохсоттисячною комсомольською армією існує майже рівновелика армія неграмотних дітей для яких в школі не знаходиться місця. Стільки про школу, це основне знаряддя культурної революції, а тепер про тих, хто в ній працює. Сьогодні на Україні учителів початкової школи 72,931. До 40% прийшло на учительську роботу без спеціальної педагогічної освіти, 20% мають нижчу освіту. Закінчило совітські педагогічні школи лише 19% учительства, 38% його працювало в передреволюційній школі. З тих відомостей про соціальний склад учительства, які маються, виявляється, що 50% учителів походить з повіських і куркульських кол. Партійні і комсомольські кадри вчительства становлять лише 5,1%. На підставі цих даних автор, цифри якого ми використовуємо, приходять до висновку цілком правильного. Він каже: «Більшість учителів, що походять з чужих нам клас, зрозуміло, не ведуть активної радянської роботи по школах. Навпаки маємо ми серед них певну частину людей, що активно виступають, як агенти куркуля, стають організаторами антирадянських настроїв на селі. В багатьох випадках ми маємо вчителів, що силкуються тримати школу по-за межами політичних устремлень партії. Це ті люде, що не будуть виховувати нам загартованих молодих громадян нашої республіки, що по обивательському підходять до великих справ нашого сьогодні.»

В цих складних обставинах доводиться готувати комуністам собі зміну, творити «новий тип людини з високою культурою праці, з розумінням призначення своєї класи збудувати соціалізм, чужий обивальщині, що може розуміти й розглядати свою індивідуальну міць, не як особисту гідність, а як складову частину чинних сил колективу, спрямованих для досягнення колективних і разом з тим його індивідуальних цілей.» («Ком.» ч. 130 з 9. VI).

Навіть на підставі того обмеженого матеріалу, який подаємо ми, напрошується лише один висювок — про марність і безнадійність всіх цих заходів комуністів. Вони самі про це думають інакше. Але ми маємо час чекати. Найкраще сміється той, хто сміється останній.

В. С.

---

3 міжнародного життя.

— Китайсько-совітський конфлікт.

Мертвий сезон цього року не був мертвим в міжнародних політичних взаємовідносинах. Літня спека перейшла під знаком видатних подій в цілому ряді держав, а між тими подіями найбільше важливою для нас і для цілого світу був конфлікт, що стався між Китаєм та ССРСР. Конфлікт цей надзвичайно складний і до нього доведеться, мабуть, не раз повертатися на цьому місці; дамо поки що тому лише головні його елементи.

Формально справа йде про північну частину Манджурської залізниці. Цілу цю залізницю збудовано було наприкінці XIX століття, в час найвищої сили колишньої Російської імперії на Далекому Сході Азії. Йшла вона від Чіти через північну Манджурську територію з одного боку, — до Владивостоку, з другого — через Манджурію південну до Порт-Артуру та до Дайрену, що росіянами був названий Дальнім. Дорога зв'язувала Сибір та цілу Росію з її опорними пунктами на Тихому океані; на півночі — з

Владивостоком, прекрасним портом, але невідгодним, бо замерзав на довгий час, а на півдні — з новонабутими від Китаю колоніальними землями на Квантунському півострові з Порт-Артуром і Дайреном, що лежали на чистому теплому морі. Згідно накинутому Китаєві договору Росія обслуговувала цілу залізницю своїми людьми, а для так званої охорони лінії та службовців мала право тримати по смузі залізничного шляху свої військові загопи. Назверх власником залізниці був Російсько-Китайський банк (потім Російсько-Азійський), але фактично всі акції того банку належали російській державній скарбниці, і правдивим хазяїном дороги була російська держава, що використовувала китайську територію для своїх колоніальних цілей.

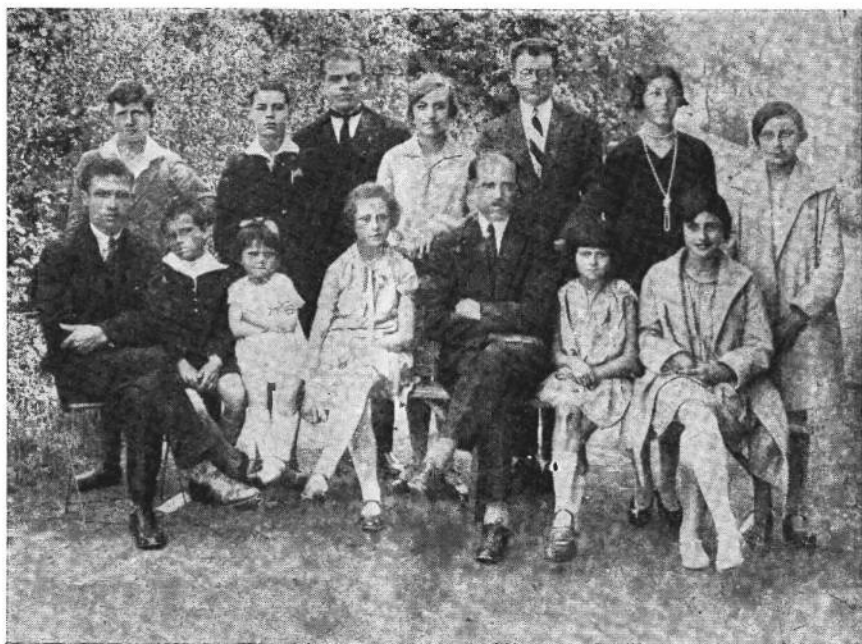
Південна частина Манджурської залізниці одрізувала Корею від Китаю, давала можливість втручання до корейських справ, перетинала шляхи японської політики на китайському полі, а з Порт-Артуру та з Дайрену загрожувала на морі самій Японії. Це й було основною причиною японсько-російської війни, що скінчилася так нещасливо для московського війська. Внаслідок тої війни російські можливості на азійському сході дуже зменшилися, а впливи Росії стали занепадати. Південна Манджурська залізниця одійшла до Японії; перебрала Явнія також і російські права на Квантунський півострів з Порт-Артуром і Дайреном, не кажучи вже про південну половину Сахаліну, перехід якого дуже знизив значіння Владивостоцького порту.

Поява большевиків у Кремлі позпачила собою дальше зниження московських впливів на далекому азійському сході. Совіти, вихваляючися своєю ніби то антиімперіалістичною тенденцією, а головне — бажаючи заслужитися перед китайською революцією, спочатку відмовилися бути від північної Манджурської залізниці, що припала їм в спадщину від царського режиму. Використовуючи цей факт, фіктивні власники акцій Російсько-Азійського банку хотіли були перехопити дорогу до своїх рук за допомогою чужих капіталів, але це їм не пощастило зробити. Большевики схамулилися, що вчинили дурницю, випустивши ради голосних слів видатне джерело здобутків у добрій валюті, в 1924 році склали з Китаєм договір, згідно з яким північна Манджурська залізниця стала спільною власністю китайського уряду та ССРСР.

Історію китайсько-совітських взаємовідносин було пересліджено на цьому місці. Спочатку то було гаряче приятельство, спільна революційна акція проти всіх великих світових держав, далі — розрив і жорстока ворожнеча. Переможна і всемогутня в Китаю партія Куомінтанг мистецьки використала матеріальні можливості совітів, а потім викинула їх із свого обороту, як зужиту до кінця, зашмаровану й непотрібну ганчірку. Те саме сталося тепер і з північною манджурською залізницею. Можна сказати, що другого-ж дня після складеного договору китайці стали готуватися до того, щоб викинути з Манджурії большевиків і взяти залізницю до своїх рук. Непорозуміння що-день наростали все більші та більші, взаємовідносини ускладнилися. За останній час китайці одверто говорили, що заберуть од ССРСР залізничну справу, але зроблять це тоді, коли для совітів настане тяжка година. Минулого місяця, на китайську думку, ця година настала, і 10 липня китайська влада наложила свою руку на адміністрацію залізниці, заарештувавши та виславши ріжними дорогами до ССРСР всіх видатних совітських службовців залізничних, телеграфних і телефонних, а разом з ними й ріжноманітний персонал большевицьких установ, починаючи од консульських і кінчаючи професійно-робітничими. Численний нижчий персонал, що був большевицьким лише назверх і з примусу, аби зостатися на місці і на посаді, тисячами перейшов з совітського підданства до китайського і за кілька днів на північній манджурській залізниці большевицькі впливи щезли без сліду, наче-то їх там ніколи й не було.

Поведінка китайського уряду викликала, явна річ, бурю в московських большевицьких колах. Комуністична преса, виявляючи волю своєї влади, бурхливо загрожувала війною; ті самі маси, що, можна сказати, ще вчора з наказу начальства маніфестували на користь Китаю, виступили

**Українська школа в Шалеті: вчителі, учні на чолі
з Головою Громади.**

тепер, так само з наказу, проти вчорашнього союзника і т. и. Сама совітська влада вислала до китайського уряду грізний ультиматум, призначивши для відповіді короткий термін в три дні. Китайська відповідь наспіла раніше, ніж скінчився третій день, але вона Москву не задовольнила, і за ультиматумом стався розрив дипломатичних зносин, що його совіти вчинили в супроводі пишної загрози вжити всіх можливих для суверенної держави заходів, аби відтворити порушені Китаєм большевицькі імперіялістичні права.

Мусіли після того ніби-то розпочатися оті «всі можливі заходи», себ-то коротко кажучи — війна, але того не сталося. Було тому багато причин. По-перше, занепокоїлися великі держави. Тривога та викликана була і формальними і суттєвими міркуваннями. Як відомо, останній рік міжнародної політики переходив під знаком вишукування засобів, як зробити на майбутнє неможливими війни між державами цілого світу. З цією метою дипломатами випрацьований був торік заініційований Америкою так званий Паризький пакт, інакше—пакт Келого, од імени тодішнього міністра закордонних справ Сполучених Штатів Північної Америки. Війна війні! — було гаслом цього пакту, і от, не встиг ще він придбати правової сили (придбав він її лише через два тижні од початку конфлікту, а саме — 24 липня), як дві держави, що одні з перших приєдналися до пакту, пересварилися на смерть і стали брязнати зброєю одна на адресу другої. Правда, обидві ці держави не європейські, та все-ж таки вони стали учасниками Паризького пакту, а одна з них належить і до складу Ліги Націй. Війна проміж них безперечно надщербилася б самі основи Паризького пакту. Тому-то з ініціативи американського міністра закордонних справ кілька великих держав вмішалися до справи, зробивши в дипломатичній формі свої зауваження

Українська дитяча школа ім. Т. Шевченка в Гіютангї.

обом сторонам і запропонувавши їм ліквідувати цілий конфлікт мирними способами.

В день, коли пишуться ці рядки, не видно, щоб ці заходи великих держав дали якісь позитивні наслідки. А то, як здається, тому, що відношення цих держав до китайсько-совітського конфлікту було не дуже ясним, а почасти — мабуть таки просто двозначним. Річ в тому, що добрим посередником в усякому конфлікті тоже бути лише сторона, до справи не замішана і в ній не заінтересована. А всі великі держави як раз дуже заінтересовані, і то і в китайських і в совітських справах. Ні одна з них, мабуть не знайшла б в собі волі протестувати проти того, що Китай силою викинув большевиків по-за межі своєї території; так само ні одна з них не сумувала б, коли б війна між Китаєм та СССР спричинилася до занепаду совітської держави. Але ж китайці, захопивши Манджурську залізницю, порушили таки один із правових міжнародніх договорів, складених до того ще так недавно. Порушили його, як один із несправедливих, так званих односторонніх договорів, але такі договори Китай має з усіма великими державами, вважає, що їх всі треба анулювати, і навіть пробував то зробити два роки тому проти волі своїх контрагентів.

Найкраще таке подвійне становище виявилось у тій позиції, яку прибрала Японія з самого початку китайсько-совітського конфлікту. Японський уряд проголосив свій повний нейтралітет, однак з оговоркою, що він не допустить ні порушення яких будь японських прав, ані зменшення впливів Японії у південній Манджурії. Згідно фактичним умовам для совітів це означає повну неможливість для охорони своїх прав перекинути війська на китайську територію, а для китайців — це пересторога, аби вони,

захопивши північну частину Манчжурської залізниці, не зважувалися застосувати той самий метод до її південної частини. А один з видатніших активних японських дипломатів до того ще додав, що великі держави мовчки ухвалюють китайський метод, застосований ними проти большевиків.

Формальної війни немає, і як здається, її не буде. Китайцям вона прбсто не потрібна, бо завоювати Сибір чи щось інше вони зараз і на думці не мають; їм ходить лише про консолідацію своєї власної держави в її історичних межах. Большевики ж на більшу війну просто не мають сили. Для такої війни у них немає підготованої дипломатичної атмосфери, бракує зброї, транспорту, постачання, нарешті, що найважливіше, не дозволяє їм того внутрішній стан їх панування на Сході Європи, бо кожна війна може стати для них початком кінця.

Формальної війни мабуть таки не буде, але її можна в тамошніх умовах провадити, не оголошуючи військового стану. Большевики мають великий досвід у такого роду річах, а на далекому азійському сході у них єсть для того й готовий матеріал. Це, з одного боку, так звана червона Монголія, що знаходиться зараз цілковито під совітською рукою, а з другого численні хунгузи, власне розбійничі загони, такі поширені у північних китайських провінціях. Не буде дивним, коли виявиться, що ці монголи та хунгузи, крім рушниць, озброєні гарматами та кулеметами, що при їх загонах будуть танки, аероплани, радіо то-що. Усе те прийде до них із московських арсеналів — може вже й прийшло. А з тим разом можу прийти і цілі військові частини, що складатимуться із московської людности, але носитимуть назву «червоної монгольської чи хунгузької армії. Для того звичайно буде додано розкладову роботу в запілля ворога, для якої большевики вміють скрізь знаходити чи то спантеличених дурнів, чи, — чого найбільше, — плачених проїдисвітів.

Але не тільки большевики мають можливість воювати, не оголошуючи війни. Сибірські умови такі, що те саме можуть зробити й китайці. На китайській території зараз знаходяться численні останки ріжних колишніх сибірських білих армій. Організовані у військові частини, вони звикли до співпраці з китайськими військами і в тамошній громадянській війні приймали видатну участь. В європейській пресі уже з'явилися звістки, що емігрантські загони в ріжних місцях перейшли сибірські кордони і розпочали свою чинність на совітській території. А в російських емігрантських газетах знаходимо відомості й про те що військова чинність емігрантських частин переходить у якомусь контакт з сибірськими самостійниками. «Посл. Нов.» до того контакту приплутують ще Україну, Грузію, ба навіть Японію і Польщу, але це поки-що мабуть таки перебільшення, продиктовані патріотичним страхом редактора цієї газети.

Одно ми мусимо сказати самі собі з приводу цих подій. Вони для нас небайдужі. Той чи інший контакт с Сибіром, коли його немає, мусить бути встановлений, і то з двох причин: по-перше, з сибірськими самостійниками ми маємо спільного ворога, а по-друге, на Сибіру у нас єсть і чисто українські інтереси, занедбувати яких ми не сміємо. Не кажучи про щось інше, досить буде нагадати лише про нашу колонію на Далекому Сході — про Зелений Клин, що при певних умовах може і повинен стати українським домініоном на Тихому океані...

Як скінчиться китайсько-совітський конфлікт, в якому часі, з якими наслідками, — зараз ще не видно. Наявним стає лише той факт, що Китай консолідується, що сила його росте, що «Буря на Азію» — на обрії і що в першу чергу блискавки та громи її впадуть не на голови англійців, як то вигадали собі большевики, а на змалілі плечі московського імперіялізму. Майбутність ССРСР чи якоїсь іншої після нього Росії на Далекому Сході Азії скомпромітована надовго, коли не на завжди.

Observer.

Маленький фельетон.

Л і т о.

Як тихо скрізь!.. Ніде ні звука...
Гаряче літо під крило
Усіх забрало, обняло
- Й само дріма... Лише до вуха
Озветься часом стрілом Схід
І знов потоне в тиші світ.

Де ті «вітії», що громами
Карали все: добро і зло,
Яке їм лихо прип'яло
Язик отруйний за зубами?!
Одні шукають маслюків,
А другі п'ють з чужих струмків.

«Народню Раду» навіть громом
Тепер не збудиш з забуття...
Лежить на березі життя
І важко диха жирним сомом.
Над нею наш Солон куня
І мух ліниво одганя.

Зігнувшись, зскорчившись утрое,
Дрімає осторонь фашизм...
Де та зухвалість, екстремізм,
Модерні лицарі-герої?..
Сидить, рипить, як та верба...
Далекі вир і боротьба.

І тільки часом «Осередок»
З просоня очі продере
І голос в справі забере:
«Хоча, мовляв, Адам наш предок,
Але адамовці — абсурд!
Ну, словом, в нас найбільший гурт.»

І стихнуть знов слова і рухи,
Ні в кого й думка не майне.
Та осінь спеку прожене,
І стрепенуться дохлі мухи
І стануть жалити усе,
Що тільки в жилах кров несе.

В. В а л е н т и н.

З преси.

Читачі може ще не забули листа панів І. Мазепи та П. Феденка про ставлення Закордонної делегації УСДРП до уряду УНР, що про нього була мова в попередньому числі. Цей виступ представників Закордонної Делегації викликав, як виявляється, жвавий одгук серед самих членів партії. В ч. 236 з 23 липня с. р. черновецького «Часу» знаходимо таку заяву групи членів УСДРП, з якою вони звернулися до Закордонної Делегації

«В одному з останніх чисел часопису «Діло» і в ч. І. «Соціал-Демократа» видрукований лист Закордонної Делегації УСДРП.

«З приводу цього листа ми, нищені підписані члени УСДРП, заявляємо:

«1. Будування в 1929 році партійної тактики на підставі постанови ЦКпартії в 1922 році, яка була ухвалена при зовсім інших політичних обставинах і яка тому зараз є анахронізмом, в сучасних політичних обставинах може привести до тяжких наслідків, як для нашої політичної боротьби, так і для ролі нашої партії в ній.

«2. В своїй заяві про відсутність активної участі укр. соц.-демократів в технічній праці Уряду УНР Закордонна Делегація розійшлася з фактичним станом річей, добре їй самій відомим.

«3. Оголошуючи цю свою заяву без порозуміння з тими партійними організаціями, в склад яких входять ті партійні товариші, які беруть активну участь в технічній праці Державного Центру, Закордонна Делегація поставила ряд партійних товаришів у фальшиве становище і порушила тим вимоги партійної етики.

«4. Ми вважаємо, що заява Закордонної Делегації іті питання, які в ній порушені, мають таке велике значіння, що вимагають негайного скликання партійної конференції на основі рівномірного представництва окремих партійних організацій та груп, і з участю в ній всіх тих товаришів, які, залишаючися в партії, опинилися, з тих чи інших причин, по-за межами організованого партійного життя на еміграції.

«5. Ми залишаємо за собою право провадити в межах, дозволених партійним статутом, агітацію за скликання такої конференції.»

Підписана ця заява М. Ковальським, П. Сікорою та Л. Чикаленком.

*
*
*

Паризька газета «L'ami du Peuple» (ч. 445 з дня 21 липня) у передовиці під заголовком: «Московський імперіялізм» подає здорові й логичні міркування про совітсько-китайський конфлікт.

«Царська Росія, поширюючи свої економічні й політичні впливи в Китаю, вимогла собі концесію на будову східно-китайської залізниці. Сталін, спадкоємець імператорів всеросійських, перебрав і цю спадщину.

«Совітська влада, ведучи в Китаю комуністичну пропаганду під гаслом визволення трудящих мас од так званого чужоземного капіталізму й імперіялізму, на своє безголов'я розбудила в тій країні гострі національні почуття.

«І нині китайський національний уряд взявся за визволення значної частини своєї території від зажерливих зазіхань... той-ж таки імперіялістичної Московщини. І хоч комуністична «Humanité» вбачає причини нинішнього конфлікту в інтригах Франції, Англії

та Японії, проте здорова логика каже, що російська залізниця збудована на китайській землі, експлуатована росіянами, обсажена російськими урядовцями, є не що інше, як імперіялістичний захват чужої території.»

Шкода превелика, що такі здорові й логічні міркування прикладаються тільки до Китаю, а коли справа йде про інші країни, захоплені живосилом імперіялістичною Москвою, то таких міркувань нема. Причини цьому знайдемо, коли й далі, до кінця, підемо стежкою здорових логічних міркувань.

Китай, проливши ріки крові свого народу на революцію, спромігся нарешті утворити свій власний національний уряд; і зробив він це сам, своїми власними силами, не опіраючись ні на чію сторонню поміч. Цей національний уряд почуває вже в собі силу і може тепер говорити з чужинцями баритоном, а не жалібним тенором.

І ми визволимося від московського імперіялізму тільки тоді, коли спроможемося витворити єдиний національний фронт і перестанемо вимувати все нові й нові державні концепції, бо в них не порятунок, а загибель наша.

Тільки тоді миродайні світові чинники будуть міркувати про нас так, як нині міркують про Китай.

Хроніка.

З Великої України.

— Вибір нових академиків. 29 червня відбулося засідання поширеної Ради ВУАН, разом з представниками наукової громадськості, на якому відбулися вибори нових академиків. Усього на засіданні було присутніх 58 чоловік.

Засідання відкрилося промовою президента УАН академіка Заболотного, в якій він зазначив про «сприяння центральних установ роботі Академії і асигнування 700 тис. карб.», після чого одногосно було ухвалено скласти подяку союзному урядові за ставлення до ВУАН і підтримку її в роботі.

Після цього обрано одногосно всіх запропонованих кандидатів; тільки при голосуванні 7-х кандидатів були такі, що утрималися в кількості 1, 2-х. Три й чотири члени засідання утрималися тільки при голосуванні над кандидатурою Гольдмана і Платонова.

Обрано 34 нових академиків. З циклу наук історичних обрано: Слабченка, Яворницького, Яворського, Ігнатівського.

З циклу мови й літератури: Возняка, Колессу, Янка, Купалу, Павла Тичину, Щурата.

З циклу наук фізико-математичних — Кравчука, Гольдмана. З циклу наук хемічних — Затонського, Орлова, Паладіна. З циклу наук біологічних — Любименка, Холодного, Трет'якова; з галузі наук медичних — Богомольця.

З циклу наук сільсько-господарських — Вавілова, Леонтовича, Сапегіна, Соколовського. З циклу геології, гідрології, й географії — Рудницького, Різниченка, Опо-

кова. З циклу наук технічних — Проскура, Динника, Федорова, Платона. З циклу наук економічних — Кржижановського і Шліхтера. З циклу філософії, соціології й права — Семковського, Скрипника, Юриця.

Крім того збори постановили клопотати перед Комісаріатом Народньої Освіти про додаткові вакансії для таких кандидатур: з циклу наук сільсько-господарських — Гедройца, у циклу геології — Світальського й з циклу філософії, соціології й права — Палієнєна.

Під час промов присутніх представників робітників, представників сталінських металістів, передаючи президентові ВУАН академікові Заболотному спеціальний одяг, членську картку й розрахункову книжку спілки «Металіст», повідомив, що академіка Заболотного обрано на почесного члена спілки «Металіст», а представник сталінських гірників, передаючи так само неодмінному секретареві академіку Корчак-Чепурківському шахтарський одяг, кайло і шахтарську лампу, повідомив про обрання його на почесного члена спілки гірників. Академіки Заболотний та Корчак-Чепурківський обіцяли виконувати накази робітників Сталіна (для Академії Наук). Академік Заболотний між иншим сказав: « В цій розрахунковій книжці ми записуватимемо що-дня те, що ми зробили, щоб виконати ваш наказ. Ми певні що носитимемо цей одяг з честю.»

Після всього Академію вітав представник Народнього Комісаріату Освіти, який зазначив, що з 34 новообраних академиків — українців 25, росіян 6, білорусинів 2, німців 1. «Всі вибори — ска-

зав той же представник — знаменують перехід Академії на нові методи роботи.» («Комуніст» ч. 148. 30. VI).

В Українській Академії Наук. При УАН сформувалося «комісія нормативної граматики української мови.» Завдання її — вивчати та установити граматичну методологію, систематичне вивчення та формування синтаксиса, стилістики, словотвору української мови, розроблення правовисних проблем та поправної вимови. За підставою для своїх дослідів комісія бере народню мову та літературу в творах кращих майстрів українського слова. Праці своїх членів і слухачів спіробітників комісія друкуватиме в окремих збірках. Окрім суто наукової роботи комісія провадитиме науково-популярну та консультативну, для чого бюро даватиме відповіді на запитання листами. З жовтня місяця комісія має намір видавати часопис «Українське Слово», чвартальник з лінгвістичною програмою. Часопис буде науковий, але приступний для ширшого читача.

На керівника комісії призначено проф. В. С. Ганцова, заступником Олена Курило, секретар — В. Ярошенко. Редаційна колегія «Українського Слова» — проф. В. Ганцов, Олена Курило, Г. Голоскевич. («Пр. Пр.» ч. 139 — 20-VI).

В Сесоюзна с.-г. академія. Союзна рада народних комісарів ухвалила організувати Вессоюзну Сільсько-господарську Академію ім. Леніна, яка займеться питанням пристосовання теоретичної і практичної роботи до справ піднесення й «соціалістичної реконструкції» сільського господарства. («Пр. Пр.» ч. 145, 28-VI).

Київський Державний Психоневрологічний Інститут виїжджає до села Демощини Ржищівського району науково-дослідчу експедицію з лікарів психоневрологів під керівництвом професорів з участю Інституту пато-

логії й гігієни праці. Експедиція триватиме два тижні. («Пр. Пр.» ч. 137. 18-VI).

Тирасполь — столиця Молдавської Автономної Республіки. Президія ВУЦВК у затвердила постанову сов. молдавської республіки про перенесення столиці з Балти до Тирасполя з метою «зближення до трудящої молдавської людности». («Пр. Пр.» ч. 144, 27-VI).

Мальєв р. 22 червня розпочалися в Києві малєври ТСО-Ангохему. («Комуніст» ч. 142, 23-VI).

Плата за навчання в совітських школах. І на безплате навчання приходять у большевиків кінець. Президію Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету постановлено брати плату за всіх високих школах та школах другого ступеня і в селах з тих, що позбавлені виборного права або «живуть не на трудовий прибуток.» Таким чином залишається уже цілком безплатним тільки нижче шкільництво.

Плата за науку встановлюється не для всіх однаковою. «Особи, що живуть не на трудові прибутки, а також їх учриманці, платять за навчання по високих школах 200 відс. сплачуваної їми загальної суми прибуткового податку і не більше, як 750 карбованців на рік.

Ремісники і кустарі, що вживають найманої праці — платять 150 відс. сплачуваної їми загальної суми прибуткового податку і не більше, як 300 карбованців на рік.

Селяне, що платять с.-г. податку не менше, як 50 карбованців на рік з господарства, платять за навчання стільки, скільки платять податку, але не більше як 150 карбованців на рік.

Робітники і службовці — платять відносно до їх заробітку, але не більше як 225 карбованців на рік в інститутах і 180 карб. у техникумах.

Ремісники й кустарі, що працюють без найманих робітників, або мають не більше як два учні віком до 20 років, члени с.г.-колективів, промислових артілів, інвалідних, кооперативних об'єднань, літератори, мистці — платять, як робітники і службовці.

Особи вільних професій, коли загальна сума їхнього заробітку не перевищує 400 карб. на місяць, платять як робітники і службовці, в противному разі, — як ті, що вживають найманої праці.

Коли навчаться двоє з однієї сім'ї — плату зменшується для кожного з них на 30 відс.; коли навчаться троє — на 40 відс. для кожного, і коли більше як троє — плату знижується на 50 відс. для кожного.

Від плати за себе або за своїх дітей звільняються робітники і службовці, що заробляють менше як 100 карб. на місяць; селяне, що платять с.-г. податку не більше як 50 карб., члени комуністичних артілів і т. д., коли їх послано вчитися їх об'єднання, червоноармійці і командіри, нагороджені орденом Червоного або Трудового Прапора, інваліди праці і війни, що мають право на підйор, педагогіи, наукові працівники та студенти, що дістають студійну підйору. («Комуніст» ч. 137, 18-VI).

Московсько-українські візити. До Києва приїхало 21 червня 500 московських учителів. Відбувся вечір єднання київських учителів з московськими. Були російські учителі перед тим в Полтаві, Дніпропетровському та відвідали Дніпропетровськ. Відвідали вони також музей ім. Короленка, де ознайомилися з розвитком української культури. («Комуніст», ч. ч. 141-142, 22-23-VI).

— З Харькова до Москви виїхала екскурсія піонерів (скаутів) в складі 500 чоловік. («Комуніст» ч. 141 22-VI).

Центральна комісія керівництва українізацією. Президія

ВУЦВК-у постановила заснувати при Раді Народніх Комісарів УССР Центральну Всеукраїнську Комісію для керівництва українізацією під головуванням голови Ради Народніх Комісарів. Такі ж самі комісії буде організовані на округах під головуванням голів окружних виконавчих комітетів. («Комуніст», ч. 143, 25-VI).

П'ятирічний план організації жидівських коловоїй. «Укрмзет» опрацював п'ятирічний план створення жидівських колективних об'єднань на Україні — птахівничих, городницьких, молочарських то що. За цим планом передбачається улаштувати таким чином 50.000 душ жидівського населення.

Крім того, «Укрмзет» ухвалив організувати до осені дві потужні машинотракторні станції для уже існуючих жидівських комуністичних районів у Калінінградському районі, а другу — на Запоріжжю та Маріупольщині. («Комуніст», ч. 135 — 15-VI).

Новий жидівський район на Україні. Президія ВУЦВК-у ухвалила утворити на території Запорізької округи Новозлатопольський жидівський національний район. До складу цього району входить і одне українське село. Воно ніби само порушило зі своєї ініціативи клопотання про те, щоб його включено до жидівського району. («Комуніст», ч. 142 23-VI).

Хортиця — німецький район. Хортицький район Запорізької округи вирішено не пізніше 1-го жовтня оголосити німецьким районом. («Комуніст», ч. 142, 23-VI).

— Совітська влада не може утримувати всіх шкіл. Народній Комісаріят Освіти України постановив з початку слідуєчого шкільного року об'єднати по кільки високих шкіл в одну в Києві,

Харькові й в Одесі («Прол. Пр.» ч. 144, 27-VI).

Українська театральна студія в Москві. У Москві товариством «Друзів Українського Театру» організовано українську театральну студію за художнім керівництвом режисера Державного Московського Театру — В. С. Смищляєва. («Пр. Пр.» ч. 150, 4. VII).

— Страхування сільських активістів. Запорізький Окружний Виконавчий Комітет ухвалив застрахувати від можливих терористичних актів 1257 голів сільських рад, голів комітетів незможних селян, секретарів сільських партійних і комсомольських осередків, — деяких кооперативних робітників й 115 сільських кореспондентів. («Про. Пр.» ч. 146, 29-VI).

— Всеукраїнський з'їзд поляків. В Києві відкрився 2 липня всеукраїнський з'їзд поляків для виборів делегатів на з'їзд поляків, що перебувають за кордоном Польщі, який відбувся в Варшаві. («Комуніст». ч. 151, 4. VII).

— Французькі кооператори на Україні. 29 червня відбулося урочисте засідання «Вукоспільки», на якому була в повному складі присутня французька кооперативна делегація. З промови Голови Вукоспільки з'ясувалося, що Міжнародній Кооперативній Альянсу не прийнято до свого складу української совітської кооперації окремо. Згадав він і про те, між іншим, що в інтересі миру французька кооперація має працювати над тим, щоб відвернути від совітів загрозу війни.

Голова французької делегації у своїй відповіді заявив, що «французькі кооператори цілком поділяють погляд української кооперації про самостійне національне представництво в Міжнародньому Альянсі», а також поодібчав всіма

силами активізувати пропаганду за мир. («Комуніст.» ч. 148, 30-VI.)

— Делегація донських козаків у Харькові. 21 червня прибула до Харькова делегація донських козаків у складі 40 чоловік. Делегати заявили, що вони «приїхали з доручення трудящих Донщини підписати договір з трудовим селянством Харьківщини на соціалістичне змагання за піднесення сільського господарства та краще здійснення п'ятирічного плану перебудови господарства.» («Комуніст». ч. 141, 22- VI).

— Московська делегація до Харькова, прибула 4 липня. Їх метою є «підписати договір на змагання між Харьківською й Підмосковною округами за соціалістичну перебудову села.»

«Наркомзем» сов. України Шліхтер, вітаючи московську делегацію, кінчив свою промову так: «Хай живе старша сестра Радянської України — РСФСР.»

Всього прибуло 37 делегатів. Московська делегація запропонувала також вислати до себе українську делегацію. («Комуніст.» ч. 152, 5-VII).

— Українізація. Окружна Робітничо-селянська інспекція обслідувала стан українізації харьківських установ, при чому цей стан виявився дуже незадовільним. Першу категорію мають лише 35 відс. службовців, а майже половина службовців ще зовсім не складала іспитів. Контролі над навчанням української мови немає. І досі приймають на службу урядовців, які зовсім не знають української мови. В установках, де листування хоч і переводиться поганою українською мовою, у внутрішньому житку все-паує російська мова. Недостатне переведено також українізацію бібліотек по установках. В Червонозаводському районі навіть такі установи, як пошта, міліція, поліклініка, кооперативні крамниці ще зовсім не українізовано. Про

українізацію по підприємствах уже і говорити не приходиться. Навіть в Комсомольському осередковому заводу ДЕЗ спостерігається байдуже та зневажливе ставлення до українізації. Ріжні газети по заводах видаються майже завжди російською мовою. («Комуніст» ч. 148, 30-VI).

— В Харкові перевірено було знання української мови 270 «відповідальних працівників». З цієї кількості лише 10 відс, і то ледві зараховано до 1-ої категорії. Серед перевірених є такі, що одверто заявили про те, що вивчати українську мов. не будуть. («Комуніст.» ч. 145, 27-VI).

— Плани переведення місячника українізації на Дніпрельстані складено було ще... 17 травня біжучого року, але й досі виконання його не почалося. Українських книжок й газет в кіосках знайти не можна, навіть передплату прийняти на українську газету «Комуніст» експедиція в Кічкасі відмовляється. При розмовах по українськи по телефону навіть ображаються й вимогають «говорить по руски.» («Комуніст» ч. 144, 26-VI).

— **Р о с т р і л и.** За вбивство члена Комітету Незаможних селян села Черниш Бобринецького району на Чернігівщині — Мосича засуджено до розстрілу селянина Білоконського. Голова Комітету Незаможних Селян — Рубашенський, який знав про те, хто забив Мосича, але не доніс про це, також розстріляний. А співучасників Кірієнка й Ячного засуджено до 11 років в'язниці. («Комуніст.» ч. 150, 3-VII).

— **З а б и т о** на селі **б о л ь ш е в и ч к у.** В селі Кривошипки, Сьвірського району забито селянами активістку Настю Лігорчукову, яка вказувала большевикам, де селяне ховають від них хліб. В зв'язку з цим убивством заарештовано 19 селян. («Комуніст.» ч. 149, 2-VII).

— **З а м а х** на робкора

На каляйних кар'єрах біля Алчевського на Луганщині робітник Фролков зробив замах на робкора Циньова. Фролкова заарештовано. («Комуніст.» ч. 141, 22-VI).

— Великі зловживання в Херсонському робітничому кооперативі викрито слідчими органами. Заарештовано 12 завідувачів крамницями та їх помішників. («Комуніст.» ч. 142 23-VI).

— Наслідки перепису неписьмених в Харкові. За попередніми підрахунками в Харкові зареєстровано коло 13.000 неписьмених та понад 17.000 малописьмених. («Комуніст.» ч. 142, 23-VI).

З життя укр. еміграції

У Франції.

— Академія пам'яті Є. Чикаленка. В суботу 13 липня с. р. Рада Української Бібліотеки ім. С Петлюри в Парижі урядила прилюдне урочисте засідання, присвячене пам'яті покійного Є. Х. Чикаленка. Докладну характеристику небіжчика яко громадського діяча, подав проф. О. Шульгин. В. Прокопович поділився з присутніми споминами, обвіяними сумом тяжкої втрати та пошаною перед постаттю покійного Є його заслугами для рідного народу. Численно зібрані паризькі громадяне вшанували пам'ять небіжчика вставанням. Усе зібрання пройшло в однодушному настроєві жалоби й пошани.

Цією жалібною академією довелось Раді Бібліотеки розпочати прилюдну діяльність її, бо по статуту Бібліотека має не тільки дбати про збільшення книжного фонду та обслуговувати потребу в українській книжці своїх та чужих в Парижі, але й впоряджати прилюдні доклади, лекції то-що.

— Панахиди. В неділю 7-го липня в Українській Православній церкві по службі Божій одправлено було урочисту громадську пагахиду за недавню померлих Є. Чикаленка, сотника М. Гончарова та д-ра О. Білоуса. Віддати пошану покійним зібралися численні парафіяне церкви. Урочиста одправа пан-отця та прекрасний спів хору ще посилювали вражіння цієї сумної згадки.

— З приводу 9-х роковин лицарської смерти ген. штабу генерала-хорунжого Євгена Мешківського, що вмр од ран отриманих в бою з большевиками під Чорним Островом, того-ж дня одправлено було в нашої церкви заупокійну службу Божу, а після неї панахиду.

— Приїзд д-ра М. Левицького. До Парижа прибув на літнє перебування відомий наш письменник і громадський діяч д-р Модест Левицький. Ми певні, що висловлюємо думку всіх, хто знає і шанує нашого заслуженого і шановного земляка, складаючи дорогому гостеві тут щире привітання.

— Від Президії Вищої Еміграційної Ради. Серед тих завдань, які стоять перед Вищою Еміграційною Радою, що створена була на конференції в Празі (25-26 червня с. р.) одно з перших місць займає питання про організацію підшукування праці для безробітних. Цим питанням, головним чином що-до переселення до Франції для праці на фабриках та улаштування на землю займався досі Відділ Опікування при Місії УНР в Парижі, який в свій черед знаходився у тісному контакті з Високим Комісаріатом Літнї Націй у Женеві.

Вища Еміграційна Рада увійшла в згоду з Відділом Опікування який буде продовжувати свою працю у повному контакті і порозумінню з В. Р.

Діяльність Відділу Опікування можна було б значно розширити відповідно до потреб нашої еміграції, але це залежить головним чином од того, чи в стані буде Ви-

Еміграційна Рада дати в розпорядження Відділу Опікування відповідні фонди.

Всіх громадян в різних країнах, які жадають улаштуватися на працю у Франції, просять звертатися до відповідних місцевих центральних організацій, а саме: до Укр. Центрального Комітету в Польщі, до Громадсько-Домпомогового Комітету в Румунії, до Укр. Громади в Болгарії (до п. Цибульського), до Укр. Громади в Туреччині, до Укр. Об'єднання та до Респ.-Демокр. клубу в Чехії, до Укр. Громади в Білгороді (до п. Андрієвського), до Генеральної Ради Союзу Укр. Емігр. Організацій у Франції.

Укр. емігрантів, які перебувають в країнах, де не існує відповідних організацій або де ці організації не ввійшли ще до складу Вищої Емігр. Ради, тим часом, просимо звертатися безпосередне до Відділу Опікування. Але разом з тим дбати про заснування укр. організацій в країні, де вони перебувають; а коли такі організації існують, про встановлення порозуміння між ними та Вищою Еміграційною Радою.

— З життя Військового Товариства б. вояків Армії У.Н.Р. у Франції. 20-го Липня в Парижі відбулися Загальні Збори Товариства б. вояків Армії У.Н.Р. Головою Зборів обібрано сотника Солоняра, заступником сотника Казімірчука та секретарем Сотника Шмалія. Збори прийняли низку рішень, що торкаються змін в статуті, інвалідного фонду, охорони могил вояків, що померли у Франції, та в справі позичкової каси. Що-до використання Інвалідного фонду Загальними Зборами доручено Управі придбати ділянку землі в околицях Парижу, де в залежності від матер'яльних обставин розпочати будівлю дому відпочинку для інвалідів війни та праці.

Обібрано також Ревізійну Комісію в складі полковника Мацака, сотника Майбороди та хорунжого Морозівського; запасовими членами: сотника Шмалія та сотника

Половика.

Збори висловили подяку складу Управи Т-ва за переведену працю, а також особам, що спричинилися до збільшення Інвалідного фонду, а саме: Пл. Грохольській, Капустьянській, артист. Кузнецовій - Массне, Садиковій, Лисюк та Половик.

— З життя Бібліотеки ім. С. Петлюри. Пресовий відділ Бібліотеки все поповнюється. За останній час почали надходити: 47) Бюлетень Гетьманської Управи з Берліну та 48) місячник «Нові Шляхи» із Львова. Надійшли книжки й газети від п. п. А. Калужного (Ковель на Волині), від п. Є. Онацького (Рим), п. Є. Камінського (Прага), Т-ва Прихильників Книги (Прага), від п. Собко (Париж), від д-ра М. Левицького (Луцьк), від п. Забелло (Царьгород), від Спілки Укр. Інвалідів в Польщі (Каліш).

Нещодавно Бібліотека дістала багато видань «Союзу Визволення України», як окремі видання — брошури, відозви, так і «Вістник» Союзу за всі роки. Серед останніх книжних дарів одержано рідкі нині видання першої революційної партії на Україні — «Руп», як «Дядько Дмитро», «Чи є тепер панщина», «Хто з чого живе», «Страйк чи бойкот» та інші. Це ті видання, з якими в роках 1902-1904 українська молодь розпочала активну і широку працю за національне визволення. До речі буде нагадати, що в січні 1930 року минає 30 літ од засновання «РУП», і Рада Б-ки заходжується коло влаштування при Б-ці вистави тодішньої укр. літератури.

Від п. Лівертовського (Ліон), поступило 55 фр., зібрані ним з продажу листівок українських на користь Б-ки.

13 липня відбулося урочисте прилюдне засідання Ради Б-ки, присвячене пам'яті померлого 20 червня в Празі відомого українського діяча Є. Х. Чикаленка. Присутніх було коло 50 осіб.

3-го серпня Рада влаштувала

виклад на тему: «До питання про формацію укр' нації.»

З Подебрад одержано 2 пакети діловодства Комітету вшанування пам'яті С. Петлюри, який в цьому році закінчив свою діяльність.

— Рада Української Дитячої Школи в Кнью-танжі в імені батьків дітей приносить щирю подяку всім жертводавцям за матеріальну і моральну підтримку.

— Др. М. Левицький в Шалеті. 20-го липня б. р. Українська Громада в Шалеті мала приємність бачити у себе д-ра М. Левицького, старого українського діяча і письменника, й заслухати його цікавий виклад на тему «Сучасне українське життя на Волині.» Після вечері і огляду будинку Громади, збудованого на її власні кошти, д-р М. Левицький почав читати свій виклад, який зацікавив своєю темою і змістом велику аудиторію. Цікавість лекції ще збільшувалася тими подробицями, що подавав шановний лектор, а також тим, що д-р Левицький був сам живим свідком тих змін в положенню і настроях українського населення на Волині.

Слід зауважити тут два моменти, підкреслених шановним лектором. По-перше, загальне усвідомлення селянства в національним напрямі, виключення можливості сполонізування його, не дивлячися на несприятливі умови відомі усім з преси. По-друге, поліпшення матеріального становища селянства, головним чином завдяки його власній самодіяльності і поширення сітки українських економічних установ.

Не можна обминути тут зауваження шановного лектора про тяжке моральне становище наддніпрянської еміграції, що по тим чи іншим причинам опинилися на Волині. Еміграція ця знаходиться, так би мовити, між двох вогнів. З одного боку поляки, проти яких емігранти, яко чужинці, не мають можливості виступати в той спосіб, як це роблять місцеві україн-

ці, польські підданці; з другого боку, корінні мешканці, українці, головним чином інтелігенція, яка не може або не хоче зрозуміти становища еміграції і вимагає від неї того, чого вона не може дати.

Лекція д-ра Левицького була закінчена гучними оплесками аудиторії. Після лекції були запитання, на які лектор давав відповіді. Вечір закінчили виставою, концертом та сімейною вечіркою.

— Гурток Молоді при Шалетській Громаді заснувався недавно. Ініціатива вистала у дітей шкільного віку. З'єдналися діти та підлітки наших емігрантів, що живуть в Шалеті. В суботу 27 липня Гурток Молоді влаштував в помещканню Громади вечірку — бал-кабаре. Всі номери були виконані членами Гуртка. Вокально-музичною частиною завідував п. Безносок. Під його керуванням хор, що складався переважно з дітей, виконав «Тай забілили сніги» М. Лисенка. Дальший програм складався з окремих номерів, а саме — маленька дівчинка В. Омельченкова продекламувала «Глечик молока» Ляфонтена, панна Л. Якубовська проспівала під акомпанімент панни Н. Усенкової — «Місяцю Ясний» з опери «Запорожець за Дунаєм», а на біс виконала пісню «Жолись дівчина мила.» Виконання було добре, але шкода, що тихо співала молода дебютантка. Далі панна Л. Вержбицька та Ю. Гербанівський виконали у двійку гопака. Обидва вони були в укр. національних убраннях і справили прекрасне враження. Панна Н. Усенкова під акомпанімент панни М. Усенкової проспівала «Ангел ночі» арію Оксани з «Запорожця за Дунаєм», при чому виявила не малий хист у співі та сильний голос. На біс заспівала вона — «Ой казала мені мати.» Далі під акомпанімент піаніно продекламував Ю. Гербанівський «Літній вечір» О. Олеса. Був і зовсім малий виконавець — це семилітній Олекса Усенко, що на піаніно виконав кілька етюдів

Видно було, що трудно вправлятися йому малими руками, але вив'язався він дуже добре і одержав чи не найбільше оплесків. Виступав кілька разів під час вечора і бандурист молодий Сергій Татаруля, що виконував українські композиції та пісні. Він виявив великий поступ та показав чималу техніку, за що публіка викликала його кілька разів на біс. Наприкінці кабаре, серед салі під орудою п. Попова чотирі пари дітей шкільного віку всі в укр. нац. убраннях виконали старовинний, а тепер ніби модний танець Лянс'є.

Після цього розпочався загальний бал, що затягся до пізньої години, серед привітної і теплої сімейної атмосфери. Вечірка вдалася на славу і, здається, принесла Молодому Гурткові невелику матеріальну користь.

В Польщі.

— В Українській Станиці в Каліші.

Про конференцію представників організації української політичної еміграції з різних країв, яка відбулася 25-26 червня в Празі чеській, її перебіг та вислідів і нам, калішанам було уділено інформації делегатом від Українського Центрального Комітету Головою Правління Станиці, генштаба ген.-хор. В. Куцем в неділю 7 липня ц. р. в помещкані і театру в Українській Станиці.

З тих інформацій ми довідалися про докорону Конференцією працю, як рівнож почули про життя наших братів в різних краї. ах, про яке так мало щось раніше знали.

Як виходить, в гіршому положенню що-до задоволення національно-культурних потреб є наша еміграція в Болгарії і Юго-Славії, де, з почуття колишніх симпатій до «братів» слов'ян, відіграє першу роль московська еміграція. Ясна річ, москалі, користуючись зі свого положення, шкодять і на кожному кроці будь-якому прояву свідомости української.

З великим зацікавленням слу-

хали інформації ген. Куца присутні.

Вражало тільки те, що і на Конференції не обійшлося без проявів партійництва, що тільки шкодить нашій загальній справі. Але ж не дивлячись на те, конференція ясно визначила свій напрямок праці та підкреслила засади, на яких мусимо базуватися в прямуванні до нашої завітної мети — виборення самостійної Держави Української.

А після заслухання інформації присутні одногolosно ухвалили таку резолюцію:

«Заслухавши інформації Генштабу ген. хор. В. Куца про перекіс і вислід Конференції представників української політичної еміграції з Польщі, Франції, Чехо-Словаччини, Румунії, Туреччини, Болгарії і Юго-Славії, що відбулася в Празі чеській в днях 25-26 червня 1929 р., зібрання українських політичних емігрантів — в більшості вояків армії Української Народньої Республіки, перебуваючих в Українській Станиці, м. Каліші та його околицях, щиро вітає обрану на Конференції Головну Еміграційну Раду та бажає їй повного успіху в праці довершення нашої боротьби за визволення Батьківщини.

«Збори просять Головну Раду про всебічне підпертя вже розпочатої проф. Ол. Шульгиним акції визнання на міжнародньому полі прав окремішности для української еміграції.»

Слід зазначити, що коли п. ген. Куц зупинився на справі визнання Лігою Націй української еміграції за еміграцію окрему з своїм національним обличчям, то ця справа сильно зацікавила присутніх на зборах. На цю тему досить виступало з ріжкими внесками і з-поміж присутніх. В тих виступах закликалося до складення рішучого протесту проти постановлення «Проводу українських націоналістів» в тій справі.

Отже, зібрання і в цій справі ухвалило окрему резолюцію: — протеста, яку й подано до преси.

І на ц-ому зібрання було закінчене.

Можна констатувати, що факт скликання конференції представників організації української еміграції майже зі всіх країн Європи, де тільки перебуває наша еміграція, є великим поступом в справі консолідації наших сил не тільки в обороні правного положення яко еміграції, чи дотримання стислого контакту по-між центрами її Це є консолідація сил для рішучого чину проти гнобителів народу нашого.

С. С-ка.

— 220-та річниця Полтавського бою. Знагоди 220-ої річниці Полтавського бою в неділю 14 липня с. р. в церкві Св. Покрови в Українській Станиці, після служби Божої, було відправлено панахиду по бл. пам'ять Гетманах Іванові Мазепі, Пилипові Орлику та всіх тих, що віддали життя своє за волю й славу України.

Панахиду правив настоятель станичної церкви протоієрей Іларіон Бриндзан з дяконом. Чудово співав мішаний хор.

Представництво інвалідської організації було присутнім на панахиді з прапором Спілки інвалідів.

З тієї ж нагоди о 21 год. того ж дня Товариство вояків армії Української Народньої Республіки в своєму клубі влаштувало академію.

Академію відкрив Заступник Голови Управи Товариства полковник М. Серета вступним словом, закінчивши його патріотичним закликком проголошення «слава» на честь Пана Головного Отмана Андрія Лівичького.

Гучним «слава» на честь Пана Головного Отмана відповіли присутні на той заклик, а хор і всі присутні з великим піднесенням відспівали національного гімна.

Слідом за цим полковник М. Серета зачитав реферата на тему «Історичні постаті на Україні в часи гетьманування Мазепи.»

Промовець в своєму рефераті докладно подав життєпис кожного з ближчого оточення гетьмана Івг

на Мазепи, хто так чи инакше спричинився до Мазепинської спові.

«Хай же спогади про трагічну дія нас подію — Подгавський бій — надядуть нам сил до дальшої боротьби та зміцнять змагання до свого перевиховання й переродження, які так необхідні для майбутнього!»

Так кінчив полковник Середя свого реферата.

Після реферату п. Кость-Костенко зачитав власний твір-вірш «Тіням забути їх», присвячений гетьманам Мазепі й Орликіві, а мішаний хор виконав твір Т. Шевченка «Чого мені тяжко?».

Слідом за цим п. Кость-Костенко зачитав другий твір «Не плач, а спів», а хор проспівав «За Україну.»

Рясними оплесками дякували присутні промовця полк. Середу, нашого талановитого поета п. Кость-Костенка та хор за чудове виконання свого програму.

А на закінчення академії всі присутні проспівали гімна й поволі опустили салю.

Всі розходилися під вражінням почутого.

— Пластовий курінь імени Тараса Шевченка. Заснований учнями гімназії імени Т. Шевченка в Українській Станиці в дню 10 березня ц. р.

Провід курінем покладаєвий на п. Іванчука, котрий обраний на курінького.

Опікуном пласту обрано ген. хор. А. Пузницького.

При заснуванню куріня в налічував в своєму складі 18 чол.

В дню 16 червня ц. р. після служби Божої настоятель станичної церкви в сослуженні з дяконом відправив молебна на площі проти церкви.

На службі Божій курінь був в повному складі і під час молебну був виголошений на спеціально відведеному місці.

Після молебну відбулося посвящення курінього прапору та складення клятви — присяги пластунами на вірність ідеї пласту.

З промовами виступали: настоятель станичної церкви протоіє-

рей Іларіон Брицзан та директор гімназії проф. В. А. дрієвський. А після цього присутні мали гагоду бачити дефіляду куріня та пластовські вирави.

Дефіляда відбувалася під гру сгушної оркестри пластунів, а вирави робили під спів пісень.

Господарем на святі був опікун куріньня ген. хор. А. Пузницький.

З нагоди урочистости було одержано привітання від: Папа Головного Отамана Війська й Флоти Української Народньої Республіки, Військового Містра генштабу ген.-хор. В. Сальського, Генштабу ген.-полковника М. Юганкова, Українського Центрального Комітету в Польщі, Голови Правління Української Станичної генштабу ген.-хор. В. Куца, Командира 6-ої Січової Стрілецької дивізії генштабу ген.-хор. М. Безручка генштабу ген.-хор. В. Змієвца і др.

Миле вражіння винесли присутні з свята нашої молоді-пластунів.

По мірі можливости організації прийшли з матеріальною допомогою молодому куріневі, а крім того були пожертви від окремих осіб.

Від всього серця бажаємо нашому молодому козачку розвитку його організації на славу і честь України!

— 6-й випуск учнів гімназії імени Т. Шевченка в Українській Станиці. В Українській Станиці існує гімназія імени Тараса Шевченка. Директором гімназії є професор Віктор Андрієвський і інспектор полковник Михайло Середя. Лектори: Протоієрей Іларіон Брицзан, ген. хор. Ол. Козьма, пор. Можейко, сотн. Миколайв, сотн. Герман, підполк. М. Харитоненко та п. Кость-Костенко.

Наша молодь чи взагалі українські емігранти, котрі не мають змоги чи засобів і абути середню освіту десь на стороні, завше можуть набути освіту в гімназії в Станиці. Правління Української Станичної в цьому відношенні йде на зустріч учням гімназії, допомагаючи їм, по мірі можливости матеріально,

15 червня ц. р. відбувся 6-ий випуск учнів гімназії. На іспиті стало 16 учнів, з котрих 9 одержали атестати про скінчення гімназії. В-сього матуранти мають відіхати до вищих шкіл закінчувати свою освіту. Вже розписано прийом учнів до гімназії на 1920-30-шкільний рік. Вступні іспити 9 вересня, а початок навчання в гімназії розпочинається з дня 15 вересня ц. р.

— 3 життя спілки українських інженерів та техніків емігрантів у Польщі. В свій час на сторінках «Тризуба» (ч. 19-20 з 5. V. 1929 р.) ми вже повідомляли про енергійні заходи краківської філії спілки над організацією стипендіальних фондів для допомоги незаможним студентам, що мають вчитися на металургічному відділі Гірничної Академії у Кракові.

Сьогодні довідуємося, що і Унрава Спілки, реалізуючи постанови зі'їзду укр. інженерів, що відбувся у Варшаві на початку с. р., приступила до організації стипендіального фонду, маючи на увазі заснувати низку стипендій при Укр. Господарчій Академії в Подєбрадах. Розмір стипендій 300 к. ч. кожна, а кількість їх залежатиме виключно від розуміння потреби несення помочи укр. студентству в Подєбрадах і від жертовности членів спілки, яких вона на сьогодні налічує — 175 осіб.

Не належить ні на хвилю сумніватися в тому, що стипендіальний фонд спілки матиме powodження. Бо хто-ж як не ті молоді інженери, що недавно опустили стіни Подєбрадської Академії, розуміють долю і недолю своїх товаришів, що ще там залишилися.

Як алярмуючі вістки з Подєбрад, так особливо все нові і нові некролози, що оповідають наше громадянство про смерть все нових і нових молодих фахових сил питомців Подєбрадської Академії може приведуть нас нарешті до зрозуміння потреби широкої акції в несенню допомоги академічній молоді в Подєбрадах, не випадко-

вими датками, не підписними листами, а власне шляхом утворення стипендіальних фондів при організаціїях.

Вже дві організації стало на цей шлях. Хто ж далі?

I. J.

— 220 річниця Полтавського бою в Ковелю. Українське громадянство Ковеля пригадало про його сумну для українського народу і його державности історичну подію сходинами 7 липня с. р. в помешканні т-ва «Основа» і вислуханням реферату, присвяченого згаданій події. О 8 год. вечора сходини відкрив голова т-ва д-р Д. Барченко, переповідаючи в загальних рисах про історичне минуле укр. народу та спинаючись на негативних вислідах, спричинених Полтавською трагедією для українських визвольних змагань.

Вичерпующий гарно опрацьований і змістовний реферат в цій справі виголосив після цього інж. В. Недоля. Картинне висвітлення події зробило на присутніх глибоке враження. Присутні, яких було повна зала т-ва, нагородили інж. В. Недолю рясними оплесками.

Короткою промовою згадав про Полтавський бій і настоятель Української св. Благовіщенської церкви п.-о. Іван Губа після служби Божої в той день у церкві.

Ініціатори згадки про ці події вповні заслуговують на вдячність.

— 3 життя укр. еміграції на Ковельщині. Непомітно хутко пролітає час сірого буденного життя на чужині нашого укр. емігранта. Однотонність у всьому незмінна.

Вигляди на «щось ліпше», як з матеріального боку, так і з морального в дійсності є сірими. Проте «бувалість» та хутке пристосування до нових умов життя є справді дивоглядними. Укр. емігранти, в більшості бувші вояки, по вояцькому і пристосовуються до обставин. Життя навчили. Не дармо ж укр. приказка каже: життя — школа, а час — лікар.

На Ковельщині укр. емігран-

тів перебуває чимало. Роскидані всі по різних місцях осідку і праці. В самому Ковелі є небагато. Всі емігранти ідейно об'єднані при відділі УЦК. Більшість емігрантів працює фізично на тартаках, фабриках, у лісах, на господарських роботах. Кільки одиниць — по районних кооперативах, громадських та самоврядових установах. В ліпшому матеріальному стані перебувають ці останні. Фізично працюючі — в скромніших умовах. А загалом, кажучи по Купер'яновому, «якось то живеється.» В буденний час всі при своїх варстах праці. В такі часи їх ніби й непомітно. Лише свята національні чи громадські, а найбільше — часті дні смутку збирають до гурту всіх «лицарів абсурду» для спільного відсвяткування чи віддачі пошани тим борцям, товаришам неволі, що відходять у вічність.

Так оце і в неділю 21 липня с. р. зібралися також усі члени колонії на міському цвинтарі, де відбулося посвячення надмогильного пам'ятника б. сотників Війська УНР Задорожному Петрові, збудованого Управою Відділу УЦК. Відправлено на могилі п.-о. Іваном Губою при участі укр. хору під орудою М. Калинчука панахиду.

Покійний, наскільки відомо, походив із станиці Пластунівки на Кубані. Народився у 1881 році 20 липня. До укр. армії вступив у 1918 р. і перебував там до останнього часу. З 1920 року перебував на Ковельщині, працюючи то фізично, то яко режисер при т-ва «Просвіта» в Ковелі й на повіті при філіях. Частими роз'їздами, властиво мандрівками піхотою, надломив своє здоров'я, в наслідок чого зліг у шпиталь. Цілий час хвороби на сухоти ним опікувався відділ УЦК. Хвороби не міг перенести й помер 11 квітня 1929 року. Похороном заопікувалася Управа Відділу. Короткий некролог було уміщено в «Укр. Ниві» і «Вістях» УЦК.

Опікуючися своїми членами колонії, Управа відділу, при грошевій підтримці свідомого укр. громадянства побудувала йому надмогильного пам'ятника. В день

посвячення й панахиди пам'ятника уквітчено живими квітами та покладено кілька вінків. Присутніми були всі укр. емігранти, що перебувають в купі з своїми родинами. П. о. Іван Губа перед панахидою виголосив промову, присвячену згадці про небіжчика. Присутніх сфотографовано.

Вечері відбулися річні загальні збори членів колонії. Головував на них інж. В. Недоля при секретарі О. Калюжному.

Пам'ять поляглого за Україну Голови Директорії і Головного Отамана С. Петлюри, як рівнож і всіх борців за батьківщину, вшановано вставанням. Звіт з діяльності Управи, грошеве справозданнє та план діяльності на б. р. зборами стверджено, висловлюючи подяку Управі за працю. Инж. І. Васильківському за щедру офірність та п.-о. І. Губі, І. Топорівському та ин. за покладені труди по збудованню пам'ятника Задорожному збори висловили сердечну вдячність.

До нової Управи відділу обрано: А. Долуда, П. Доманицького і О. Калюжного (заст. інж. В. Недолю). До ревізійної комісії — інж. І. Васильківського, І. Куницького та І. Топорівського.

— Тво вояків б. армії УНР в Польщі приєднало свій голос до протесту проти уміщених в «Розбудові Нації» заміток направлених проти акції проф. О. Шумльгина за визнання української національності Лігою Націй.

В Чехії

— 3-й випуск Укр. Госп. Академії. В цьому 1929 р. під час іспитових сесій, що відбувалися з квітня по липень, здали дипломні іспити і одержали титул інженера 101 абсолмивент Укр. Госп. Академії. Економично-

кооперативний факультет закінчило 22 абсолювенти, з них — відділ економічний : підвідділ банково-комерційний — 7, консульський і торговельних агентів — 3, місцевого самоврядування — 3, відділ статистичний — 6, кооперативний — 3 з них жінок — 5. Інженерний факультет закінчило 42 абсолювенти; з них відділ гідротехнічний — 32, хеміко-технологічний — 10. З них жінок — 2. Агрономічно-лісовий факультет закінчило 37 абсолювентів, з них лісовий відділ — 16, агрономічний — 21. З них жінок — 1.

Вшанування пам'яті Є. Х. Чикаленка. Сенат Укр. Госп. Академії постановив, а професорська рада затвердила постанову цю про утворення фонду для вшанування пам'яті Є. Чикаленка. Спосіб, в який цей фонд буде утворено, і конкретну мету його має означити спеціальний до того покликаний комітет.

— Українські соколи на «Сокільському Здвизі» в Пільні. 5-7 липня в ЧСР відбувалися величезні сокільські святкування за присутності Президента ЧСР. На цих святкуваннях були присутні разом із соколами інших слов'янських народів — сербів, болгарів, поляків, росіян, лужицьких сербів, — також і українські соколи — члени руханкового товариства «Український Сокіл» в Подсбрдах в кількості 13 побратимів в українських сокільських одностроях і з українським сокільським прапором. На жаль, участь українського сокільства в цих святкуваннях не була дуже широкою і чисельною, бо не було на них українських соколів з краю, ані з інших сокільських товариств в ЧСР — як Брна, Праги та Пшібраму.

Українські соколи брали участь у загальних здвигових вправах вільноруч, в поході сокільства в день 5 липня ввечері на вшанування пам'яті великого чеха містра Яна Гуса, а також і в загальному поході в неділю 7 липня. В загальному поході в неділю ук-

раїнські соколи йшли на чолі Тиршової сокільської округи, складовою частиною якої є товариство.

Чеське громадянство дуже щиро вітало сокільський похід. Українських соколів вітано гучними вигуками: «Na zdar Ukrajine».

Під час здвигу учасники мали можливість обдивитися цікаве, що є місті Пільні, а по закінченню здвигу роз'їхатися на різні «вилети», щоб проглянути мальовничі місцевості чеського заходу або видатні курорти. Українські соколи оглянули в Пільні різні фабрики та заводи, а 8 липня зробили виліт до Марієнаду.

Були українські соколи в Пільні вперше; вони своїми синіми сорочками дуже звертали увагу громадянства. Кожного цікавило, хто ж вони такі? Кожний підходив, щоб довідатися, і читав на грудях на стрічці напис «Український Сокіл.» Після цього радісні привітання, запити і розмови.

Багато приємних хвиль пережили наші учасники в дні здвигу. На хідниках серед натовпу люду на кожному кроці можна було чути, де появлялися українські соколи, — то українці, то український сокол і т. д., що завжди супроводжувалося ширими сокільськими привітаннями.

Завданням участі в цих святкуваннях було: своєю присутністю довести і ще раз заявити при цій нагоді цілому слов'янському світові про наше існування і нашу окремішність, а разом з цим показати і чехам, найвидатнішим сокільським учителем, що й українці зрозуміли важливість і значіння сокільської ідеї, як для життя одиниць, так і для життя цілого народу. Це було досягнуто. В різних чеських часописах по кільки разів було зазначено, що в сокільському здвизі в Пільні разом із рештою слов'янських народів приймали участь і українці з зазначенням числа учасників.

Могутність цих святкувань зробила дуже глибоке вражіння на тих, кому пощастило її побачити і пережити. Українські соколи поверталися з них з моральним посиленням і з певним вже органі-

заційним досвідом, для майбутньої сокільської праці серед українського народу.

Інк. Ф. Мороз.

— Пресове Бюро «Українська Культура» заснувалося в Подєбрадах. Воно має випускати бюлетень.

Бюлетені мають виходити на українській мові 3-4 рази на місяць, в залежності, від поступлення інформаційного матеріалу. Окрім того в міру фінансової підтримки з боку громадянства вони будуть виходити на чеській та французькій мові, а з поширенням справи і на інших мовах, та розсилатимуться по часописах та видатним діячам всіх держав.

Бюро надіслало нам до уміщення такий заклик.

«Вже минає десять років, як ми втратили державну самостійність. Ці десять років для нас не пройшли даром. Правда, ми не можемо хвалитися великими придбаннями на полі політичному; але за те зроблено дуже й дуже велику роботу культурну, яка підносить нас в очах всього культурного світу. На жаль, ця велика культурна робота не тільки провадиться без плану, без взаємного порозуміння, а часто залишається навіть невідомою широким колам нашого громадянства. Настав час зробити підрахунок цій роботі і звернути на неї увагу культурних діячів всього світу. З цією метою засноване пресове Бюро «Українська Культура» ставить своїм завданням: а) збирати відомості про українські культурні установи та їх працю, б) вести евиденцію українських культурних сил, в) збирати відомості про видання нових книг, про лекції, доклади, курси, диспути і т. п.

г) збирати відомості про колонії наших емігрантів в різних країнах, про їх культурне життя, д) випускати неперіодичні бюлетені для опублікування зібраних матеріалів. Ці бюлетені мають розсилатись органам преси нашої й чужої, а також окремим громадським діячам різних країн. е) збирати замітки про діяльність українських культурних установ,

що з'являються на сторінках нашої й чужої преси.

«Праця Бюро буде провадитись на ґрунті повної аполітичності і обмежиться відомостями з діяльності культурних установ, минаючи діяльність установ характеру політичного.

«Всі українські культурні установи і окремих осіб просимо надсилати нам відомості, про найменші події з українського культурного життя. Тільки за допомогою всього українського громадянства ми зможемо належним чином виконати взяту на себе роботу».

Гроші й матеріали інформаційні просимо надсилати на адресу: Prof. V. Martos, Hotel «Central» Pödebrady, Tchechoslovaquie.

В Німеччині.

— В Українськiм Науковiм i Інститутi в Берліні 26 червня с. р. відбувся доклад доцента д-ра В. Залозецького на тему: «Участь західне-римської архітектури у виворенню византійського будівництва.»

— 19 липня відбувся доклад д-ра П. Вергуна на тему «Кардинал Ісидор і його діяльність на Україні в 15-му віці».

— 24 липня відбувся доклад д-ра І. Мірчука на тему «Думки про роботу В. Липинського «Віра і церква в історії України» II частина.

В Сполучених Штатах Північної Америки.

— Панахида по св. пам. С. Петлюрі в Н'ю-Йорку. 9 червня по службі Божій в Укр. Автокеф. Правосл. церкві, що є на 14 вул. в Н'ю-Йорку, було відправлено урочисту панахиду по бл. пам. Голові Директорії, Головному Отаманові Військ УНР С. Петлюрі, уряджену Гуртком Американців-Українців з Великої України. Після панахиди священник О. Іванишин сказав повну глибокого настрою промову, де підкреслював безмежну любов

С. Петлюри до рідного краю. Та любов дала йому вінок національного героя-мученика, і нині кожен українець, який ісповідує символ української національної державності, повинен ступати по його слідах і бути готовим до жертви навіть життям за свій ідеал.

На панахиді співав хор, що складався з співаків колишньої Української Республіканської Капели, яку по ініціативі покійного було виряджено за кордон.

Панахида пройшла в глибокій настрою і великим жалю, бо кожен відчував, по кому співає і яку понесли втрату, а при співі «Вічна пам'ять» в одних показалися сльози на очах, а інші і зовсім розплакалися.

Вічна пам'ять незабутньому.

П. О.

У Канаді

— Роківни смерти Симона Петлюри у Форт Відліям. Свято розпочалося в Українській Православній Церкві. По службі Божій п.-о. П. Білон виголосив палку промову з приводу цього сумного свята, а після розпочалася панахида по бл. пам. Симоні Петлюрі. Молитва за Україну, яку виголосив. о. Білон і молитва: «Боже, Великий, Єдиний», що проспівав хор, зворушила присутніх до сліз.

Вечером у «Просвіті» саля була удекорована, на сцені було виставлено великий портрет С. Петлюри, прикрашений рушниками, килимами, жалібними прапорами та великою кількістю живих квітів.

Після короткої, але чулої промови, яку виголосив голова «Просвіти» п. Цибульський, хор відспівав «Ви жертвою пали.»

Наступною точкою програму академії був реферат п. ген. Сікевича. Поява ген. Сікевича на сцені, котрого майже вся Канада знає і щиро шанує, зворушила всіх, а коли він розпочав говорити про життя С. Петлюри, то саля, наповнена по береги, з увагою слухала кожне його слово. Кінцеве слово ген. Сікевича було зворушуюче, коли він повернувся до

образа С. Петлюри і сказав, що як ми почуємо команду: «готуйся до зброї», то всі як один підемо визволяти нашу Україну.

Промова п.-о. П. Білона перепліталась співами «Вічна пам'ять», «Як умру, то поховайте», «Не пора.»

Програм святочного концерту випав надзвичайно гарно, урочисто. Всі декламації, соло були виконані бездоганно. А вишколений хор під орудою п.-о. Білона виконав усі пісні художньо.

К. Ш.

— Розшукують. Д. Пендіур просить подати звістку про Петра Франчука, який був у 1-ій Запорізькій стрілецькій дивізії, Низового курія. Писати по такій адресі: Mr. D. Pendiur, rue Villefrupt, 7 II Audunce le Tiche (Mosselle). France.

— Данило Пасічниченко розшукує свого брата Тихона Пасічниченка; хто знає адресу п. Тихона Пасічненка; прохасться подати її до Редакції «Тризубу.»

Бібліографія.

— «Шляхом Незалежності.» ч. I. Орган Головної Управи Українського Центрального Комітету в Польщі.

Вийшло перше число цього органу, що в біжучому році починає виходити замість «Вістей УЦК.»

Основним своїм завданням «Шляхом незалежності» ставить собі — «освітлення з погляду ідеологічного та популяризацію нашої державної традиції, що створена була на батьківщині українським народом в боротьбі за державну незалежність, а також розгляд важливіших питань державного будівництва на Україні.»

«Шляхом незалежності» містить в собі статті політичного, економічного й культурно-освітнього змісту та відомості про емігрантського життя.

Рік 1929 є знаменним роком у життю української еміграції у Польщі. 2-ий делегатський з'їзд вивів це останнє на нові організаційні шляхи, кинув критичним оком на її минуле, сучасне і будуче, підрахував її сили, справдив її патріотизм та поклав міцні підвалини під її дальніше існування. Тому-то зміст I-го числа «Шляхом незалежності» в більшій своїй частині присвячений питанням, що зв'язані з цим переломовим моментом життя української політичної еміграції у Польщі. Такі матеріали, як протоколи з'їзду та зборів Ради УЦК, статут «Т-ва УЦК-», статут громадського суду, регулямін Ради УЦК та ин., — роблять цей номер «Шляхом незалежності» тим кодексом, до якого часто будуть змушені звертатися як керівники життям нашої еміграції в Польщі, так і її поодинокі члени.

Цілість журналу є цікава, робить гарне враження і гідна уваги нашої еміграції і тих, хто цікавиться її життям.

I. П.-ч.

Листи до редакції

Вельмишановний Пане Редакторе,
Дозвольте на сторінках Вашого журналу висловити подяку Редакції й Адміністрації «Тризуба» за влаштування похорон мого покійного чоловіка д-ра О. Білоуса, і всім, хто вшанував його пам'ять. Особливо дякую п.-о. П. Гречишкіню та п. п. І. Рудичеву та Р. Смогоржевському.

Ін-на Білоус (-)

9 липня 1929 р.

Париж.

Високоповажаний Пане Редакторе
25 липня с. р. упокоїлася в Бозі мати моєї дружини Надія

Петровна Єсіпова і 27- того-ж місяця похована в м. Жевніце в ЧСР.

Дозвольте через Ваш поважаний часопис принести нашу сердечну подяку всім, що взяли участь в похороні матері нашої і висловили нам своє співчуття.

З високою пошаною

Віктор Приходько (-).
29. VII. 1929 р.

Вельмишановний Пане Редакторе!

В ч. 29-30 Вашого шановного часопису вміщено статтю «Перша конференція Української еміграції», в якій автор, освітлюючи перебіг засідання конференції, між иншим резюмує і мій доклад, на цій конференції. В тім місці, де шановний автор зазначає, що в Болгарії «до цього часу легалізовано одну громаду — громаду Полтавця-Острияниці», я рахую потрібним внести фактичну поправку. Очевидно, шановний автор не так зрозумів мій доклад, чим і пояснюю в цім місці його статті неприємну помилку, яка може затемнювати деякі риси емігрантського громадського життя українців в Болгарії. В своєму докладі я зазначив, що єдиною легалізованою українською організацією в Болгарії є «Українське Об'єднання», яке склалося в переважачою більшості з членів УНА-КОТО, групи Полтавця-Острияниці, які і являються керуючим елементом в цій організації.

Зазначаю, що організації «Громади Полтавця-Острияниці» в Болгарії не існувало і не існує.

Таке моє зауваження ласкаво прошу помістити на сторінках Вашого шановного часопису.

З правдивою повагою
полк. Цибульський (-), член конференції.

19. VII. 1929. р. м. Софія.

П О П Р А В К А.

В минулому числі 29-30 в статті В. Прокоповича «Пам'яті Пана» на стор. 5 через друкарський недогляд пропущено імена покійних: Д. Марковича, Є. Трегубова та З. Левицької.

Зміст.

— Париж, неділя, 11 серпня 1929 року — ст. 2. — М. Левицький
Заповіт Є. Х. Чикаленка — ст. 4 В. Королів-Старий. «Пан» —
ст. 6. Ст. Сірополько. Єзуїтство в системі виховання дітей на сов.
Україні — ст. 14. Др. Олекса Білоус — ст. 18. Віктор
Приходько. Олекса Білоус (замість некрологу). — ст. 18. Ол.
Удовиченко. Сестик Микола Гончарів-Щербин — ст. 21. Іл.
Косенко. Пам'яті Миколи Гончарова — ст. 22. — Є. Г. Пам'яті
Панька Каленського — ст. 24.—Мрії та дійсність — ст. 25.
У. Цікаве призначення — ст. 27. В. С. З життя й політики — ст. 28.
O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 31. — В. Валентин.
Маленький фельстон — ст. 36. З преси — ст. 37. Хроніка: З Вели-
кої України — ст. 39. З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 43. В
Польщі — ст. 46. В Чехії — ст. 50. В Німеччині — ст. 52. В Сполучен-
них Штатах Північної Америки — ст. 52. В Канаді — ст. 53. Бібліо-
графія — ст. 53.

Українське Університетське Угрупування для Ліги Націй оголошує
конкурс для праці на тему: «Що зробила і що може зробити Ліга Націй
для України»? Розмір праці — не більше 1 друк. аркушу. Термін
представлення праці — 1 листопад 1929 року. Адреса: Ukr. Hosp. Akademie
(для Т-ва для Ліги Націй) Lazne Podedbrady. Tchechoslovaquie. За най-
ліпшу працю буде видано премію.

З В І Т.

Ліквідаційна комісія Пособрадського Комітету по вшануванню пам'я-
ти С. В. Петлюри просить Хвальну Редакцію умістити на сторінках вашо-
го органу нижче наведене справоздання:

16 Червня 1929 року відбулися ліквідаційні загальні сходи членів —
організацій Комітету, на яких було подано справоздання Управи Комітету
за час з 20.I по 16.VI.1929 року. До останнього часу в складі Комітету за-
лишилось 29 членів — організацій.

За відчитний період було виконано такі завдання Комітету:

1) Виплачено допомогу родині С. В. Петлюри за 6 місяців — к.ч. 3900.-

2) Виплачено допомогу на видавництво збірника пам'яті С. В. Петлюри в
Празі к.ч. 1000.-

3) Зібрано та впорядковано біля 4500 вирізок з преси, що видається
в Ч.С.Р. по українському питанню для архиву української визвольної
боротьби.

4) Організовано урочистий обход третьої річниці смерті С. В. Петлюри
25 травня 1929 р. Було відправлено панахиду по Головному Отаманові і
всіх борцях життя своє за волю України віддавших. На урочистій Академії
було виголошено реферати, вміщені в «Тризубі» ч. 24. (1929 р.).

Грошовий звіт за час з I. I. по 16.VI. 1929 р.

П р и б у т к и:

1) Сальдо на I. I. 1929 р.	к. ч. 2.128.95
2) Добровільні датки од Громади Студентів У.Г.А.	612.--
3) Добровільні датки од Академічної Громади при УГА.	142.60
4) Добровільні датки од професури та службовців УГА.	2.968.50
5) Добровільні датки од поодиноких осіб.	55.—
6) Добровільні датки од Споживчого Т-ва «Україна»	100.—
7) Добровільні датки од пп. Палієнка, Климача, на збірник.	30.—
8) Добровільні датки од редакції «Українське Життя» (в погашення порук).	103.—
9) Одержано відсотків на вклади Комітету в Т-ві «Взаємопоміч» ...	86.

Р а з о м:

6.226.05

Видатки:

1) Допомога родині С. В. Петлюри за 6 міс. (з пошт. видат.) . . .	3.925.40#
2) Комітетові по вшанув. пам. С. В. Петлюри в Празі на збірник . . .	1.000.—
3) Йому ж по підписному листу на збірник	30.—
4) Видатки пресової референтури по збиранню матеріалів для архиву визвольної боротьби	218.50
5) Подорожні видатки в справах Комітету	20.—
6) Канцелярські видатки	84.—
7) Видатки по організації третьої річниці смерті 25. V.	285.—

Р а з о м 5.562.90

Залишилось готівки в касі 663.15

6.226.05

Подані звіти прийняті до відома сходами. Управі висловлено подяку за її працю.

З огляду на те, що Комітет свої основні завдання, поставленні при його заснуванні виконав, а саме:

1) Судовий процес в Парижі по обороні честі української нації закінчився.

2) Допомогу родині С. В. Петлюри перебрала на себе інша поважна українська організація.

3) Видання збірника пам'яті С. В. Петлюри розпочалося і його має довести до кінця спеціальна редакційна колегія.

4) Вшанування пам'яті найбільшого борця за волю України перебрала на себе заснована в Парижі 26. V. 1929 Бібліотека імені С. Петлюри в Парижі, якій адреси своїх членів організації Подєбрдаській Комітет передав для безпосереднього зв'язку з нею.

Загальні сходи на найшли доцільним на підставі наведеного припинити чинність Комітету в Подєбрдах, передавши Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі свої архиви та справи діловодства. На решту грошей — к. ч. 663.15 загальні сходи ухвалили зробити передплату витинків з часописів що виходять на теренах Ч.С.Р. на тему: Україна (на 16 місяців), які Міжнародне Бюро витинків має надсилати безпосередньо до Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі.

Для виконання наведених ухвал загальних сходів обрано ліквідаційну комісію в складі п. п. С. Білодуба, Г. Довженка, В. Кучеренка, В. Проходи та М. Штанька, яка 28. VI. 1929 остаточно виконала покладені на неї завдання.

На цій місці ліквідаційна комісія подає справоздання і тим самим припиняє своє існування і чинність:

1) Передплата витинків із часописів в Ч.С.Р. з I. VII. 1929 по I. XI. 1930 з пересилкою до Парижу обійшлося 668.80 к. ч.

2) Пересилка архиву та діловодства до Парижу 97.—».

Р а з о м: 765.80

Перевитрату в сумі 103.65 к. ч. ласкаво погодилось оплатити Г-во «Взаєпоміч» при У.Г.А. в Подєбрдах.

Наприкінці треба відзначити ту одноставну матеріальну і моральну підтримку, яку виявляли члени української емігрантської колонії в Подєбрдах по вступленню їх до Комітету на протязі 3-х років його існування.

Ліквідаційна комісія.

18. VII. 1929 року.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau; Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» («Tryzoub»). Boîte post. № 15. Paris XIII.
 Редагує: — Комітет. Адміністратор: **Іл. Косенко.**

Le Gérant: M-me Perdrizet.